

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽENE VEDE

Primož Papič

Od vednosti k znanosti
prispevek k teoriji politične konstrukcije realnosti

diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽENE VEDE

Primož Papič
Mentor: doc. dr. Milan Balažic

Od vednosti k znanosti
prispevek k teoriji politične konstrukcije realnosti

diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojemu mentorju dr. Milanu Balažicu za vodenje in svetovanje pri diplomski nalogi.

Hkrati pa bi se rad zahvalil tudi dr. Žigi Vodovniku, ki mi je pomagal pri tehničnih vprašanjih glede diplomske naloge.

Zahvaljujem pa se tudi vsem, ki so kakorkoli pomagali pri nastajanju te diplomske naloge.

Hvala!

Od vednosti k znanosti prispevek k teoriji politične konstrukcije realnosti

Naše poznavanje realnosti, v kateri živimo se nam zdi trdno in nespremenljivo, tako kot naj bi bila realnost sama. To predstavo urejene realnosti pridobi subjekt predvsem prek šole, glavnega ideološkega aparata države. Šola podaja vednost o realnosti kot neko zaokroženo celoto. Podajanje vednosti v šoli poteka prek diskurza univerze. Diskurz univerze je moderni diskurz gospodarja, ta pa je izšel iz boja na življenje in smrt za čisti prestiž. Ta boj je proizvedel dialektiko gospodar-hlapec, ki pa jo je v sodobnosti kot njena sinteza nadomestila dialektika vednost-vrednost. Hlapec se iz boja umakne, ker predpostavi absolutno védenje, ki mu bo zagotovilo postati gospodar. V namen dosega absolutnega védenja se izumi znanost. Ta pa v svojih raziskovanjih prej pokaže na neobstoj absolutnega védenja, oz. da ga ni moč doseči.

Ključne besede: realnost, vednost, znanost, lacanovska psihoanaliza, Heglova fenomenologija duha

From knowledge to science, addition to theory of political construction of reality

Our conception of reality in which we live, seems to us solid and stable, so as does reality itself. Subject primarily acquires this appearance of orderly reality through school, the main ideological apparatus of the state. The school provides knowledge about reality as a coherent set. Expression of knowledge in school is through discourse of university. Discourse of university is a modern discourse of master, which in turn is the result of the battle for life and death for pure prestige. This battle has produced lord-bondsman dialectic, which in modernity was replaced by its synthesis in form of knowledge-value dialectic. Bondsman withdraws from battle, assumes absolute knowledge which will provide him to become a lord. For that propose bondsman invents science. But through scientific exploration absolute knowledge is revealed to be unreal or that it can not be achieved.

Key words: reality, knowledge, science, lacanian psychoanalysis, Hegels Phenomenology of spirit

1	Uvod	8
1.1	Pregled in kratka razlaga pojmov in konceptov	8
1.2	Teoretsko-Metodološki koncepti:	11
1.2.1	Cilj in pomen	11
1.2.2	Glavna hipoteza in tri delovne teze	12
1.2.3	Uporabljene teorije	12
1.2.4	Uporabljene metodologije	13
2	Kratka zgodovina diskurza univerze	14
2.1	Na začetku zgodovine: izhod iz naravnega stanja	14
2.1.1	Začetek zgodovine	14
2.1.2	Dialektika gospodar-hlapec in diskurz gospodarja	15
2.1.3	Hlapec in diskurz histerika	16
2.1.4	Družbena pogodba	18
2.2	Diskurz univerze in ideološki aparati države	19
2.2.1	Vstop v družbo in interpelacija	19
2.2.2	Šola in ideologija	20
2.2.3	V diskurzu univerze ni ne gospodarja ne hlapca	21
2.2.4	Reprodukcija ideologije kot konec zgodovine	22
2.3	Konec zgodovine	23
2.3.1	1806 – liberalna revolucija	23
2.3.2	1968 – univerzitetna revolucija	24
2.3.3	2009 - enakost	24
2.3.4	Konec zgodovine?	25
3	Od vednosti k znanosti	26
3.1	Dialektika vednost-vrednost	26
3.1.1	Timos kot vrednosti	26
3.1.2	Diskurz univerze kot skupni napor za dosego absolutnega védenja	26
3.1.3	Od menjave vednosti za vednost do menjave vednosti za vrednost	27
3.1.4	Iz dialektike gospodar-hlapec k dialektiki vednost-vrednost	28
3.2	Diskurz histerika proti diskurzu univerze	30
3.2.1	Zdvomitev	30
3.2.2	Histerik - Norec - Avtist	31
3.2.3	Od dogodka k dejanju	32
3.3	Barba non facit philosophum	35
3.3.1	Ločitev Simbolnega od Imaginarnega	35
3.3.2	Kraljevska pot v znanost	35
3.3.3	Zmota kot znanstveni napredek	36
3.3.4	Od vednosti k znanosti	37
4	Znanost	37
4.1	Konec zgodovine: reprodukcija znanosti v neskončnost	37
4.1.1	Teorija vse-znanosti	37
4.1.2	Dvom v označevalca in nezadovoljena želja po absolutnem vedénju	38
4.1.3	Razrešitev dialektike vednost-vrednost	39
4.1.4	Nedosegljivo absolutno védenje	41
4.2	Psihoanaliza in znanost	42
4.2.1	Sanje realnosti	42
4.2.2	Sintom	42
4.2.3	Boromejski vozél	42

4.2.4	Diskurz analitika	44
4.3	Od znanosti k vednosti.....	45
4.3.1	Teorem nepopolnosti in kvantna mehanika.....	45
4.3.2	Diskurzi označijo Realno	46
4.3.3	Podajanje vednosti	47
4.3.4	Politična konstrukcija realnosti	47
5	Konec kot nov začetek.....	49
5.1	Zaključek	49
5.1.1	Uporaba metodologije za potrjevanje hipoteze in delovnih tez	49
5.1.2	Kratek povzetek diplomske naloge	49
5.1.3	Potrditev delovnih tez	50
5.1.4	Potrditev hipoteze	52
5.2	Začetek.....	53
6	Literatura:	54

1 UVOD

1.1 Pregled in kratka razlaga pojmov in konceptov

Teorija politične konstrukcije realnosti je teorija, ki je nisem zasledil v nobeni znanstveni knjigi, vendar menim, da bi vsekakor morala obstajati. Tej tematiki je najbližje knjiga z naslovom *Družbena konstrukcija realnosti – razprava iz sociologije znanja*, avtorjev Petra Bergerja in Thomasa Luckmanna. Ideja za teorijo politične konstrukcije realnosti je podobna, kot ta v navedeni knjigi, le da sem se je lotil s stališča politologa in ne sociologa. Teorija politične konstrukcije realnosti ni prosto sestavljena iz mojih idej, ampak temelji na že vzpostavljenih pojmi, ki jih je bilo potrebno le povezati skupaj. Ogledali si bomo pojme, na katerih temelji ta teorija.

Politične konstrukcije realnosti ne želim podati kot nekaj, kar je skonstruirano od neke skupine politikov, torej da je realnost, v kateri živimo zarota neke manjšine, ki vodi in odloča o naši realnosti. Razumevanje politične konstrukcije realnosti je v tem delu veliko širše od te predstave.

Prav nasprotno bi se lahko trdilo, da vsak subjekt prispeva svoj delček k mozaiku (politične) konstrukcije realnosti. S tem ima subjekt večji vpliv na *realnost* kot se zaveda, vseeno pa nima popolnega nadzora nad realnostjo kot jo sam razume. Vsak subjekt se že rodi v politični sistem z določeno ideologijo. Ideologijo se bo razumevalo prek Althusserja in njegove teorije ideoloških aparatov države. Če se ta sistem želi vzdrževati, mora reproducirati svojo ideologijo. Doseči mora, da subjekti sprejmejo ideologijo političnega sistema za svojo lastno. V modernih političnih sistemih poteka tako imenovano interpeliranje v ideologijo preko ideoloških aparatov države, med katerimi imata dva še posebej pomembno vlogo, to sta šola in družina (Althusser 2000, 79).

Toda politična konstrukcija se ne začne v šoli. Šola le podaja vednost, ki je konstrukcija realnosti v kateri živimo. Šola nam poda razumevanje sveta, ki ga sprejmemo kot resnico o svetu. Seveda je večina vednosti, ki jo šola podaja utemeljena na znanosti, torej so bile te vednosti spoznane kot resnica, oz. bolje kot približek resnice in prav na tem je utemeljeno njihovo podajanje.

V sodobnosti pridobijo subjekti svoje razumevanje realnosti preko procesa šolanja, kjer se podaja realnost kot celota. Od tega, da je $1+1=2$, preko tega, da izvirata človek in opica iz skupnega prednika, da je zemlja geozid in da je voda spojina enega kisikovega ter dveh vodikovih atomov, pa do tega, da je liberalna demokracija prevladujoči politični sistem v zahodnem svetu... Šola se zdi neškodljiva institucija, ki podaja le resnico. S podrobnim opazovanjem šole pa se ta pokaže kot glavni ideološki aparat države (Althusser 2000, 79), torej ima najpomembnejšo vlogo v reprodukciji ideologije trenutnega političnega sistema. Podajanje vednosti v šoli poteka preko diskurza in ta

diskurz ne more biti nič drugega kot Lacanov diskurz univerze.

Torej: $\frac{S_2}{S_1} \rightarrow \frac{a}{\$}$ ¹. Vzemimo to kot priložnost za razlago vseh pozicij v diskurzih: $\frac{\text{dejavnik}}{\text{resnica}} \rightarrow \frac{\text{delo}}{\text{produkcija}}$ ². Razložiti je potrebno tudi, kaj vsak označevalec v tej shemi pomeni. S_1 je označevalec-gospodar, S_2 je vednost, $\$$ je zaprečeni subjekt in a je *objekt mali a* ali presežni užitek. Pomen teh poimenovanj se bo razkrival čez celotno diplomsko nalogo.

V diskurzu univerze je na mestu dejavnika S_2 , ki je vednost in ravno vednost je dejavnik tudi v šoli. Diskurz univerze proizvede (je na mestu produkcije) zaprečeni subjekt, torej subjekt interpeliran v trenutni politični sistem in njegovo ideologijo.

Do sedaj smo ugotovili, da se realnost politično konstruira prek šole, kjer se podaja diskurz univerze; torej si sedaj oglejmo teorijo diskurzov. Poleg diskurza univerze, ki je prevladujoč diskurz v sodobnosti (zakaj je temu tako se bo razkrilo v naslednjih poglavjih), imamo še diskurz gospodarja, diskurz histerika in diskurz analitika.

Diskurzi so del prepleta med Simbolnim in Imaginarnim Boromejskega vozla. Boromejski vozle je preplet treh registrov: Simbolnega, Imaginarnega in Realnega (Balažič 2008, 285). Boromejski vozle je sestavljen iz že prej omenjenih komponent, ki pa se med seboj ne dotikajo. Balažič (Balažič 2008, 259) strukturo Boromejskega vozla opiše tako: „Realno – užitek, ne-smisel, simptom, LOM, jezik, črka, pisava (Simbolno v Realnem); Simbolno – telo, imago, Jaz, tesnoba, govor (Simbolno v Imaginarnem); Imaginarno – govornica, označevalec, $\$$, potlačitev.“ Tako lahko ločimo Realno od realnosti. Realno ne tvori sklenjene celote, v tem je pravo nasprotje realnosti (Tomšič, 2007: 200). Realnost je obvladana s strani diskurzov, ki so vanjo vedno že zapisani (Lacan, 2008: 11). V Boromejskem vozlu realnost zaseda področje, kjer se prepletata Simbolno in Imaginarno, ta preplet pa zaseda tudi smisel (Lacan 2007, 156).

Počasi se nam razpleta (ali zapleta), kako je realnost politično skonstruirana. Realnost je skonstruirana s pomočjo diskurzov, ki delujejo na področju Simbolno-Imaginarnega. Realnost se kaže kot konsistentna, vendar jo prav Realno, ki je čisti ne-smisel, prekinja in „meče s tečajev“ (Tomšič 2007, 200). Ti vdori Realnega pa kvarijo ideal znanosti, ki želi iz Realnega proizvesti konsistentno realnost (Tomšič 2007, 201).

S tem smo dobili *prostorsko* razsežnost realnosti. Realnost je skonstruirana s transformacijo Realnega v Simbolno in Imaginarno. Tako proizvedena realnost se potem prevede v šolsko vednost, ki se jo podaja v šoli, prav preko diskurza univerze.

1 Lacan prvič poda zapis vseh diskurzov na strani 29 v Lacan, Jacques (2008): Hrbtna stran Psihoanalize. DTP Analecta, Ljubljana.

2 cf.: Lacan, Jacques (2008): Hrbtna stran Psihoanalize. DTP Analecta, Ljubljana. Takšno poimenovanje prvič zapiše na strani 196.

Toda manjka nam časovna komponenta, torej sam proces konstruiranja realnosti skozi čas. Tu nastopi Heglova *Fenomenologija duha*. Hegel deloma že začrta pojem Realnega, ko opiše, da se s spoznanjem nekega predmeta, ta spremeni sam na sebi (Hegel 1998, 52). Torej Realno je brez smisla. S samo obdelavo, oz. s spoznanjem mu ta smisel dodamo in prav v tem Realno pretvorimo v Simbolno-Imaginarno. To pa ni edini namen uvedbe Fenomenologije duha, ta se poleg Boromejskega vozla navezuje tudi na diskurze. Začetni diskurz - diskurz gospodarja, je Lacan neposredno izpeljal iz dialektike gospodar-hlapec (Dolar 2003, 227).

Navedeno dialektiko Hegel postavlja na sam začetek zgodovine, ki se pri Heglu začne z bojem na življenje in smrt za čisti prestiž. Že na začetku imamo vse akterje, ki nastopajo v Lacanovih diskurzih. Imamo dvoje samozavedanj, torej dva posameznika, ki se spustita v boj. V tem delu bomo razumeli ta boj predvsem kot nek poseben filozofski diskurz, v katerem so proizvedeni vsi diskurzi. Ravno diskurz gospodarja pa naj bi bil za Lacana začetek filozofije (Lacan 2008, 20).

Boj na življenje in smrt za čisti prestiž je nekakšno hegeljansko naravno stanje, ki proizvede družbeno pogodbo in s tem ustanovitev družbe ter vstop v politično stanje. A Hegel sam ne predpostavi družbene pogodbe, zato bomo tu uporabili Lockovo družbeno pogodbo, ki ne proizvede prvega družbenega sistema, ampak trenutni družbeni sistem – liberalno demokracijo. To družbeno pogodbo lahko preko teorije diskurzov uporabimo tudi v prejšnjih političnih sistemih. Konec zgodovine pa Hegel, vsaj v *Fenomenologiji duha*, postavi v absolutno vednost, kjer hlapec končno postane gospodar samega sebe. Prav tako si bomo ogledali tezo Fukuyame (1992)³, da je ravno liberalna demokracija konec zgodovine. Predvsem nas bo to zanimalo s strani produkcije nove vednosti.

Konec zgodovine tako ne pomeni le liberalne demokracije, kot ga razume Fukuyama, ampak je konec zgodovine vrh političnih sistemov, kjer so ideološki aparati države tako uspešni, da se ti sistemi le še vzdržujejo in reproducirajo. Drug pogled na konec zgodovine je še bolj hegeljanski. To pojmovanje konca zgodovine Hegel (1998, 411) poimenuje „absolutno védenje“, torej takrat, ko je dosežen najvišji nivo vednosti in ga prav tako kot politični sistem od tu naprej le še vzdržujemo.

S tem smo si ogledali celoten sistem teorij, ki sestavljajo *teorijo* politične konstrukcije realnosti. Ta diplomska naloga pa uporablja tudi druge teorije, ki se posredno ali neposredno nanašajo na vednost, znanost ali realnost. Navedene teorije bom opisal v teoretsko metodoloških konceptih.

Naj obrazložim še stil pisanja, ki ga bom uporabljal v svoji diplomski nalogi. V prvih dveh poglavjih uporabljam in bom uporabil prvo osebo ednine, torej Jaz. Razen, ko bom

3 Fukuyama, Francis: (1992), *The end of history and Last man*. Free Press, New York, Toronto, Oxford, Singapore, Sidney. Celotna knjiga za svojo temo vzame konec zgodovine v političnem smislu.

želel izpostaviti nekaj, kar je bilo že spoznano. V nadaljevanju diplomske naloge pa bom uporabljal prvo osebo množine – Mi, torej baterijo označevalcev (S_2), ki je ravno dejavnik diskurza univerze.

1.2 Teoretsko-Metodološki koncepti:

1.2.1 Cilj in pomen

Cilj te diplomske naloge je, da začrta pojem politične konstrukcije realnosti ter pokaže zamejitve in področja tega pojma. Pojem politične konstrukcije realnosti, kot ga postavlja to delo, je seštevek podajanja vednosti preko diskurza univerze, reproduciranja ideologije preko ideoloških aparatov države ter formiranje vednosti in transformacija le-te v znanost. V svoji diplomski nalogi bom raziskoval predvsem produkcijo in podajanje vednosti ter njegove transformacije v znanost. Cilj in namen dela je očrt teorije politične konstrukcije realnosti, zgrajene na temeljih ostalih teorij, ki se te teme že dotikajo.

V diplomski nalogi želim tudi pokazati, da produkcija znanosti ni končna, ter da je absolutno védenje, kot neko pravo stanje zavesti, le umislek in je v resnici nedosegljivo. S tem se želi tudi v družboslovju potrditi Gödlov teorem o nepopolnosti. Ta teorem dokaže, da lahko „/.../ vsak neprotisloven matematičen sistem /.../ počne vse tisto, čemur se reče elementarna aritmetika, presenetljivo [pa je] tako omejen, da ne more dokazati lastne neprotislovnosti!“ (Smullyan 1992, 7⁴). S tem teoremom se na zelo teoretični ravni pokaže, da ne obstaja množica, ki bi lahko zajela vse dokazljive (torej resnične) izjave. V to definicijo zagotovo pade tudi absolutno védenje. Ni le matematika tista, kateri se izmakne doseg absolutnega védenja, za tem (kar je morda celo bolj znano) trpi tudi fizika, predvsem njena podveja – kvantna mehanika. Od vseh teorij in načel v kvantni mehaniki, je eno najbolj pogosto omenjanih ravno Heisenbergovo načelo nedoločnosti. Seveda se to načelo večinoma narobe interpretira in uporablja v vse napačne namene in razlage. (Tu lahko izrazim upanje, da temu ne bom podlegel tudi sam.) Casti (1994, 140) za Heisenbergovo načelo pravi, da „/.../ na splošno velja, da govori o ireduktibilni motnji oziroma nedoločljivosti, ki jo v meritev ene lastnosti vnaša 'vdor' merilne naprave, kadar merimo kako drugo lastnost“. Torej da ni mogoče hkrati izmeriti sorodnih lastnosti, kot na primer: hitrost in položaj, saj meritev ene spremeni podatke za drugo. Skratka, da pri znanosti (celo takih znanostih kot sta fizika in matematika) na trenutke ni mogoče priti do končnega aksioma, torej nekakšnega absolutnega védenja. Ta cilj se zdi za družboslovje na prvi pogled lahko dosegljiv, a je

4 Knjiga Raymonda Smullyana „Za vedno nedoločeno – ugankarski vodnik za Gödela“ nima označenih strani, zato oznaka strani označuje preštete strani do citata ne upoštevajoč naslovnice. Upoštevajoč naslovnico pa je to stran 9.

težje dosegljiv kot bi se pričakovalo, saj je problem pri družboslovnih znanostih, da lahko kaj hitro zapadejo v pred-znanstveno stanje vednosti.

Poleg tega se diplomska naloga dotakne tudi področja reprodukcije političnih sistemov, ki je nerazdružljivo povezano s produkcijo vednosti. Ta povezava je vidna predvsem v sodobnih političnih sistemih. Ti uporabljajo šolo kot svoj glavni ideološki aparat, torej kot aparat za reprodukcijo sistema samega (Althusser 2000, 75). Šola tako ne podaja vednosti, da bi se producirala in reproducirala znanost, ampak zato, da bi subjekti pridobili uporabno vednost, ki jo potem ponudijo na trgu ter jo s tem ovrednotijo.

V navezavi s tem v nalogi predstavim novo dialektiko, ki je nadomestila dialektiko gospodar-hlapec. Ta nova dialektika poteka med vednostjo in vrednostjo. V delu želim pokazati tudi to, da čeprav se (še) ne vidi razrešitve te dialektike, se jo deloma lahko preseže v znanosti, kjer subjekt bolj vodi želja po znanju, torej vednosti, kot po tem, da bo to (znanje) takoj uporabno, torej vrednosti.

1.2.2 Glavna hipoteza in tri delovne teze

Diplomska naloga ima eno hipotezo in tri delovne teze, ki se navezujejo in podpirajo glavno hipotezo.

Hipoteza, ki jo bom preveril v tej nalogi, se glasi: Realnost je proizvedena s strani ideoloških aparatov države na subjektu in le-tega interpelira v trenutni politični sistem, s tem pa tudi v dialektiko vednost-vrednost.

Prva delovna teza predpostavi, da je ta interpelacija vodena v diskurzu univerze. Subjekt se v tem razmerju postavi v diskurz histerika. Ravno diskurz histerika pa s kritičnim dvomom, utemeljenim na znanstvenem spoznanju, pripelje do znanosti.

Z drugo delovno tezo želim dokazati, da realnost, v katero je subjekt interpeliran, od subjekta *zahteva*, da svojo vednost zamenja za vrednost. Ta *zahteva* je dialektika vednost-vrednost in je nadaljevanje sinteze dialektike gospodar-hlapec.

S tretjo delovno tezo bom preveril, ali si subjekt za to, da preseže dialektiko vednost-vrednost, res umisli absolutno védenje in ali res uporabi znanost kot način, kako ga doseči.

1.2.3 Uporabljene teorije

Teorije, ki mi bodo pomagale izgraditi teorijo o politični konstrukciji realnosti, sem podrobneje opisal že v kratkem pregledu in razlagi pojmov. Teorije, ki so bile tam razložene so: teorija diskurzov Jacquesa Lacana ter njegova teorija Boromejskega vozla, teorija ideoloških aparatov države Louisa Althusserja in njihove vloge v reprodukciji političnih sistemov, Heglova teorija univerzalne zgodovine, kot jo poda v Fenomenologiji duha in razširitev ideje o koncu zgodovine, kot jo je opisal Fukuyama.

Poleg teh bom v svoji diplomski nalogi uporabil tudi naslednji teoriji. Heglovo

dialektiko, torej tezo-antitezo-sintezo, kot jo razume Žižek in Bachelardovo epistemologijo znanstvenega duha, ki nadgradi Heglovo idejo absolutnega védenja. Tega Hegel opiše kot zavedanje samega procesa spoznavanja, ki je sestavljeno iz vede prikazujočega védenja, torej znanosti in iz zgodovine le-te (Hegel 1998, 411). Navedeno se razširi z Bachelardovim (1998, 8) znanstvenim duhom, saj je ravno znanstveni duh zmožen rekonstrukcije vsega svojega védenja. Prav to pa predstavlja združitev vednosti o védenju samem in njegovi zgodovini. Znanost je izkustvo (torej vednost) vzeto prek perspektive rektificiranih zmot, prav to pa je čisto znanstveno mišljenje (Bachelard 1998, 10).

Pri Bachelardu bom uporabil tudi pojem epistemoloških ovir, ki jih mora prečiti duh na poti k znanosti. Ta pojem in sam prehod duha na znanstveni nivo, bom razširil z Badioujevo teorijo dogodka in z Lacanovo teorijo dejanja, ki bosta razložila prehod iz vednosti v znanost. Skratka, kako se lahko iz subjektivnega diskurza histerika preide na objektivni diskurz znanstvenika, ki je različica diskurza histerika (Balažic 2008, 269).

1.2.4 Uporabljene metodologije

Za dokazovanje hipoteze in treh delovnih hipotez, bo v tem delu uporabljena predvsem metodologija kritične racionalnosti. Kritična racionalnost se je razvila v frankfurtski šoli kritične teorije družbe, temelji pa na Heglu in njegovem dialektičnem mišljenju, kjer se zgodovino idej (in mišljenja) vidi kot dialektični proces (Benton in Craib 2001, 107). Dialektično mišljenje je utemeljeno na nasprotjih, torej da se lahko nek koncept razume le preko razmerja do njemu nasprotnega koncepta (Benton in Craib 2001, 108). V diplomski nalogi bom dialektično primerjal koncept vednosti in znanosti. Vednost se razume kot šolska vednost, torej vednost, ki je podana prek diskurza univerze in je kot taka podana v nekem zaokroženem sistemu. Prav taka zaokrožena vednost je razlog za občutek konca zgodovine, torej občutek, da smo dosegli vrh vednosti (absolutno védenje) in vrh političnega sistema. Nasprotje tega pa je sodobna znanost, kjer se predvsem na področju matematike (Gödelov teorem) in fizike (kvantna mehanika) vse bolj razkriva, da je absolutno védenje nemogoče doseči. Za utemeljitev dialektike, ki jo bom razvijal skozi diplomsko nalogo, bom uporabil analizo in interpretacijo sekundarnih virov. Predvsem se bom naslonil na arheologijo, torej iskanje skritih pomenov in na dekonstrukcijo, torej iskanje pomenskih nasprotij (kar je ravno namen dialektike). Poleg ostalih metod bom uporabil tudi opisno metodo, kjer bom svoj dialektični pristop naslonil na teoretične koncepte drugih avtorjev.

2 KRATKA ZGODOVINA DISKURZA UNIVERZE

2.1 Na začetku zgodovine: izhod iz naravnega stanja

2.1.1 Začetek zgodovine

Kot smo že ugotovili, je realnost proizvedena iz osmišljanja Realnega. Realnost pa se podaja prek diskurzov, v sedanjosti predvsem prek diskurza univerze. V tem poglavju si bomo ogledali nastanek in razvoj diskurzov, ki so izšli iz začetnega diskurza gospodarja.

Diskurz gospodarja je nastopil na začetku zgodovine. Ta začetek zgodovine ne pomeni antike, ali kakega predhodnega obdobja. Za to kar Hegel opiše kot začetek zgodovine, je potrebno iti iz zgodovine v teoretični pripomoček političnih in družbenih filozofov, v tako imenovano naravno stanje. Naravno stanje je stanje, ne-le izven zgodovine, temveč tudi izven družbe.

Prehod, ki ga duh naredi od zavesti do samozavedanja v Heglovi *Fenomenologiji duha* (1998), je potrebno razumeti izven zgodovine. Toda tu nas zanima predvsem prehod iz naravnega v politično stanje, torej to kar se v Heglovi *Fenomenologiji duha* predstavi kot boj na življenje in smrt za čisti prestiž. Ravno ta boj na življenje in smrt, proizvede družbene delitve in s tem tudi enega prvih političnih sistemov – aristokracijo oziroma monarhijo.

Do tega trenutka se je zavest vzpenjala do samozavedanja, torej se je le zagotavljala na sebi in za sebe. Zavest je imela opravka le s seboj in z zunanjo stvarjo, oz. njeno vednostjo o tej stvari. Te stvari je zavest uporabila kot predmete subjektivizacije. Torej je zavest prišla do stopnje samozavedanja, prek razlike med seboj in stvarjo. Zavest je tako uporabila stvar za to, da se je sama sebe zagotovila. Za popolno potrditev svoje samo-zagotovitve potrebuje samozavedanje potrditev le-te s strani drugega samozavedanja.⁵ Do srečanja obeh samozavedanj le-to obdeluje Realno in mu pripisuje simbolni pomen zase. Z obdelavo stvari samozavedanje spreminja sebe in stvari same, ko jim podaja Simbolno-Imaginarne oznake in s tem proizvaja smisel zase.

Ob srečanju enega samozavedanja z drugim, si oba želita prav te potrditve svoje samo-zagotovitve s strani drugega (Hegel 1998, 105). Zahteva po potrditvi se izrazi v boju na življenje in smrt za čisti prestiž, za to potrditev (*ibidem*). Ta boj je prav vdor imaginarnega, torej samozavedanje v drugem prepozna sebi enakega in od njega zahteva enako priznanje.

Zavest se je do tega trenutka ukvarjala z mrtvimi stvarmi in v teh pridobila vednost, kako razumeti stvar in kako jo analizirati. Prav tako se je samozavedanje lotilo drugega samozavedanja, saj se mu to še ne kaže kot tako, torej kot samozavedanje. Ta proces je

5 Hegel, Georg Wilhelm Friderich, (1998): *Fenomenologija duha*. DTP Analecta, Ljubljana. O zavesti govori poglavje s prav tem naslovom, o prehodu k samozavedanju, pa podpoglavje v poglavju samozavedanje, naslovljeno: Samostojnost in nesamostojnost samozavedanja; gospostvo in hlapčevstvo.

seveda dvostranski, poteka tudi od drugega samozavedanja k prvemu. Tako boj na življenje in smrt za čisti prestiž ni toliko pravi fizični boj, je bolj filozofski boj. Torej boj med vednostjo enega in drugega samozavedanja. V boju se ne meri fizična moč, ampak bolj vednostna moč. Torej samozavedanje tvega svoje védenje, v upanju da bo tveganje samozavedanja povrnilo priznanje s strani drugega. Prav zato je to boj na življenje in smrt za čisti prestiž, saj se z uspehom objektivizira drugo samozavedanje, ki tako postane za prvo mrtva stvar, kar ima za posledico smrt tega objektiviziranega samozavedanja.

2.1.2 Dialektika gospodar-hlapec in diskurz gospodarja

V boju se že rišejo kasnejše vloge, ki jih ta boj proizvede. V tem boju eno izmed samozavedanj podvomi v svojo vednost, ne toliko v tem, da bi podvomilo v to ali ima prav, ampak bolj v to ali je nabralo dovolj vednosti, da lahko upa na njemu ugodno razrešitev. To samozavedanje podvomi v svoj absolutni prav in se ustraši za svoje življenje, kajti če izgubi življenje, bo izgubilo tudi možnost razširitve svoje vednosti. Zato se to samozavedanje odloči, da ne bo nadaljevalo boja in da se bo raje posvetilo obdelovanju stvari in s tem nabiranjem nove vednosti (Hegel 1998, 107). Tako samozavedanje postane hlapec. Hlapec v gospodarju vidi višjo samo-gotovost in s tem višjo vednost. Hkrati je hlapec prepričan, da obstaja neka višja vednost od gospodarjeve, neko absolutno védenje, s katerim bo ne le presegel gospodarjevo vednost, temveč tudi sam postal gospodar. Ravno zato se hlapec podredi gospodarju in dela namesto njega, ker ve, da bo prav z obdelavo stvari in narave, pridobil novo vednost. V tem hlapec vzpostavi *subjekt, za katerega se predpostavlja, da ve*. Ta subjekt je predstava o absolutni vednosti (oz. védenju) (Lacan 1996, 217). Torej drugemu samozavedanju prizna simbolno premoč, kar ima za posledico prevlado Simbolnega nad Imaginarnim (Lacan v Dolar 1992, 29). K samemu pomenu tega simbolnega premirja se bomo še vrnili. Hlapec v samem boju to oznako poda gospodarju, kasneje pa vzpostavi Drugega – absolutno védenje. Drugi oz. veliki Drugi je „/.../ mesto, kamor je umeščena veriga označevalca, ki obvladuje vse, kar se bo od subjekta ponavzočilo“ (Lacan 1996, 190). Vsak označevalec, ki označi posameznika (ali karkoli drugega), vznikne v polju Drugega (*ibidem*). V tem je (veliki) Drugi prav *subjekt za katerega se predpostavlja, da ve*, torej da pozna vse odgovore in vsebuje vse označevalce.

Drugo samozavedanje pa se v boju ni umaknilo, temveč je bilo pripravljeno zastaviti svojo vednost in svoje življenje v zameno za priznanje. Svoje védenje je torej dalo v oceno, tako kot potem na trgu, le da v zameno ni dobilo ocene, ampak le priznanje trenutne večvrednosti vednosti. Gospodar tako le še uživa, saj vse namesto njega dela hlapec.

Gospodar tako dá le znak na začetku in hlapec od tega trenutka naprej dela in

proizvaja sam od sebe (Lacan 2008, 203). Gospodar je od tega trenutka dalje nepotreben, saj vse deluje samo od sebe. Te nepotrebnosti se gospodar zave v istem trenutku, ko to postane. Prav temu se želi samozavedanje, označeno kot gospodar, upreti. V ta namen si gospodar izmisli filozofijo, ki predstavlja krajo, rop oz. odvzem vednosti hlapcu (Lacan 2008, 20). Diskurz gospodarja je tako prvi „politični“ diskurz, s tem da spravi političnost kot tako v tek. V diskurzu gospodarja je na mestu dejavnika označevalec-gospodar, torej neka predstava o gospostvu, ki pa je v resnici le posameznikov umislek, ki je na poziciji resnice. Torej diskurz gospodarja se zapiše

tako: $\frac{S_1}{\$} \rightarrow \frac{S_2}{a}$

Oznaki gospodar in hlapec sta le oznaki nekih samozavedanj. Gospodar je le umislek hlapca v tem, da hlapec predpostavlja, da je gospodar bolj sam sebe gotov, kot pa on. Prav tako je hlapčev umislek absolutno védenje, ki se mu prikazuje kot neko končno stanje. Kot smo že spoznali, je gospodar v resnici le označevalec-gospodar in prav ta se takoj po tem, ko vzpostavi politično stanje, umakne v prid nečesa drugega. S_1 kot označevalec gospodar, nadomesti gospodarja kot osebo (Zupančič 2003, 121). Torej predstava o gospodarjevi več-vednosti je nadomeščena s simbolno močjo, gospodar kot posameznik se identificira z označevalec-gospodarjem (*ibidem*). $\$$ pod prečko na poziciji resnice pomeni praznino v simbolnem, ki nastane s prevzemom označevalec-gospodarja s strani posameznika (Zupančič 2003, 122). $\frac{S_2}{a}$ pa predstavlja vednost kot sredstvo dela (užitka gospodarja) (Zupančič 2003, 123), torej hlapec poseduje *savoir-faire*, ki proizvaja za gospodarja, ki nato uživa v teh hlapčevih proizvodih.

2.1.3 Hlapec in diskurz histerika

V boju na življenje in smrt za čisti prestiž, se hkrati s diskurzom gospodarja, proizvede tudi diskurz histerika. Diskurz histerika je vzrok vzroka (Zupančič 2003, 125), torej poganja gospodarja (S_1). Diskurz histerika je lahko v dveh razmerjih do diskurza gospodarja. Prvo razmerje je simbioza (Zupančič 2003, 126) in nastopi, če gospodar prizna, da je (histerizirani) posameznik vzvod gospodarjeve simbolne moči. K temu razmerju se bomo v nadaljevanju še vrnili. Lacanova formula za diskurz histerika je takšna: $\frac{\$}{a} \rightarrow \frac{S_1}{S_2}$, kar pomeni, da histerik v imenu presežnega (ukradenega hlapčevega) užitka napada gospodarja s tem, da išče resnice o samem gospodarju (Zupančič 2003, 127), torej neko vednost o gospodarju.

Oba, tako tisti posameznik, ki je označen za hlapca, kot tisti označen za gospodarja, sta razcepljena in sta na sebi le razcepljena subjekta($\$$). Hlapec se v upanju na dosego cilja – absolutne vednosti, odpove boju na življenje in smrt za čisti prestiž. Tako ima hlapec dva gospodarja, prvi gospodar je samozavedanje, katerega vednost hlapec

postavlja nad svojo. Drugi gospodar pa je absolutno védenje, s katerim bo, ko ga bo dosegel, presegel gospodarja. Toda obe te vednosti in njih kvalitete, sta le hlapčev umislek. Gospodarjeva vednost ni niti več-vedna niti več-vredna kot hlapčeva, le hlapec jo vidi kot tako. Absolutno védenje je le nenehno stremljenje k več vedeti. Hlapec je tako razcepljen med željo postati gospodar, s tem da bo dosegel absolutno védenje in med željo ostati hlapec, saj je to edini način, da lahko doseže absolutno védenje. Hlapec je zaprečen s svojo obsesijo (Dolar 1992, 31). Hlapec obsesivno čaka gospodarjevo smrt. Čakanje mu omogoča, da prenaša hlapčevstvo. Gospodar tu nastopa kot tisti, ki hlapcu preprečuje njegov polni užitek, saj proizvode, ki jih ta proizvede, uporablja gospodar (*ibidem*). Tu nastopi drugo razmerje med diskurzom gospodarja in diskurzom histerika, saj histerik v tem razmerju rad izjavlja sodbe, kot na primer: posamezniku (hlapcu) se dogaja krivica (Zupančič 2003, 127).

Drugo bolj znano razmerje med diskurzom gospodarja in diskurzom histerika pa je upor. Histerik v tem razmerju rad opozarja, da je „cesar nag“. Torej, da je gospodar dejansko navaden bednik, ki nima pojma o ničemer in si tako ne zasluži položaja in časti, ki jih je deležen (*ibidem*). Kar histerik razglša je, da gospodar ni niti gospodar svojega diskurza, kaj šele česa drugega (kot na primer države). Gospodarju v svojem diskurzu ni potrebno niti ukazovati, saj hlapec dela že sam od sebe. Gospodar da le znak (označevalec-gospodar) in hlapec že dela (Lacan 2008, 203). Ravno ta znak (označevalec-gospodar) je simbolna moč gospodarja. Simbolna moč je po Žižku (Zupančič 2003, 128) kastracija, torej „/.../ zev med [tem] /.../ kar neposredno sem in funkcijo, ki jo opravljam /.../“. Ravno označevalec-gospodar, kot funkcija gospodarja-posameznika je to, kar le-tega kastrira in s tem razcepi (zapreči - \$).

Tudi gospodar je razcepljen, kar je (kot smo že ugotovili) prav razcep med funkcijo, ki mu jo nalaga označevalec-gospodar in posameznikom kot nosilcem te funkcije. Posameznik, označen za gospodarja, uživa in ukazuje, a mu to ni dovolj, še vedno išče priznanje s strani njemu enakega, ne le s strani svojih podložnikov. Prav to ga vodi v boje, predvsem v boje z ostalimi nosilci označevalca-gospodarja, a rezultat teh bojev ni nikoli priznanje s strani drugega, kot njemu popolnoma enakega. Prej se pokaže hlapčevstvo označevalcu-gospodarju, torej da se nosilec le-tega umakne iz boja, da bi lahko nadaljeval svoje življenje kot nosilec označevalca-gospodarja. Tudi, če nosilec tega označevalca umre, ga takoj nadomesti nov nosilec. V monarhiji je ta nosilec krvni naslednik prejšnjega, v sodobni liberalni demokraciji pa se označevalec-gospodar vrne k ljudstvu, ki ga zopet podeli svojemu predstavniku. Gospodar kot označevalec-gospodar nikoli ne dobi priznanja s strani sebi enakega, saj je unikaten v tem, da se ga le nosi in ni subjekt sam na sebi. Pravi gospodar, ki se pojavi v boju na življenje in smrt za čisti prestiž, se takoj po boju umakne. Ta gospodar je le nakazal svojo pripravljenost umreti

za svojo vednost, torej bojevati boj do konca, do objektivizacije, to pa je dovolj za hlapca, da prične, oziroma da nadaljuje z delom.

Nosilec gospodarja-označevalca zavida hlapcu, saj ima ta nek pravi cilj, nek smisel življenja. Hlapec dela in pridobiva vednost z namenom, da doseže absolutno védenje, ki ga bo postavilo na mesto gospodarja. Nosilec označevalca-gospodarja pa lahko le uživa v produktih hlapčevega dela, v kar ga interpelira prav označevalec-gospodar. Gospodar le uporablja produkte hlapca, nič pa ne ve o tem, kako so proizvedeni, celo ne ve niti kako vladati, niti kako ukazovati, da bo hlapec proizvedel to, kar gospodar želi. Prav to pa gospodarja histerizira. Diskurz histerika torej doseže, da gospodar sprejme nase njegove obtožbe, da nič ne zna. Ta histerizacija pretvori diskurz gospodarja v diskurz univerze (Zupančič 2003, 129). Torej veriga *subjektov za katere se predpostavlja, da vedo*, se z uvedbo diskurza univerze razširi (in zaokroži). Gospodar ima diskurz univerze za *subjekt, za katerega se predpostavlja, da ve*. Diskurz univerze prevzema in posplošuje hlapčev *savoir-faire*. Torej je hlapec v razmerju do diskurza univerze *subjekt, za katerega se predpostavi, da ve*. Hlapec pa je že v tem, da je postal hlapec gospodarja, predpostavil gospodarja za subjekt, za katerega se predpostavlja, da ve. Edini, ki ni vključen v to verigo je histerizirani, zaprečeni subjekt (\$) (hlapec). Ta razglša, da tako gospodar, kot tudi univerza ne vedo, hkrati pa samega sebe predpostavlja za subjekt, ki ve.

Prav zato gospodar zavida hlapcu, ki napreduje v svoji vednosti, zato uporabi filozofijo, da pretvori hlapčev *savoir-faire* v neko objektivno vednost, ki bo na voljo vsem podložnikom. Že od začetka naprej, deluje diskurz univerze v imenu diskurza gospodarja, kot tisti, ki ukazuje in se kaže kot vedoč in proizvaja podložnike, torej (zaprečene) subjekte (\$). Pa tudi obratno, diskurz univerze uporablja diskurz gospodarja, predvsem njegovega označevalec-gospodarja, za utemeljitev svoje vednosti.

2.1.4 Družbena pogodba

Ob vstopu v politično stanje je posameznik razcepljen. Vsak posameznik je hlapec saj ima svojega notranjega gospodarja. To da ima vsak posameznik svojega notranjega gospodarja, ki ima lastne zakone in ukaze, prisili posameznike v to, da sklenejo neko družbeno pogodbo, torej da določijo neka zunanja pravila, ki so vsem znana, s tem pa se notranji diskurz gospodarja posameznikov po-vnanji, ter se preda družbi in njeni ureditvi.

Prav družbena pogodba je tista zmaga Simbolnega nad Imaginarnim, ki je že bila omenjena. Pogodba je Simbolno v najčistejši obliki. To simbolno dokončno vzpostavi realnost, kot jo poznamo. Pred pogodbo je bilo več Simbolno-Imaginarnih realnosti. Vsak posameznik je imel svojo realnost, ki si jo je sam izgradil in osmisлил. To se s podpisom pogodbe spremeni, saj se osmišljanje realnosti prenese na diskurz gospodarja

in diskurz univerze, predvsem na slednjega, na katerega se zanaša tudi gospodar.

V novi družbi povnanjeni diskurzi pripisujejo razne družbene vloge posameznikom, ki z vstopom in s tem interpelacijo v družbo, postanejo subjekti. Tako nekateri s fizično močjo in bogastvom postanejo aristokrati in zaprežejo diskurz univerze za pretvarjanje vednosti v vrednost, tako da lahko ukažejo in hkrati uživajo v produktih tega ukazovanja. Drugi pa so hlapci, le da so eni še vedno svobodni subjekti, torej so ohranili del *timotske*⁶ zahteve po priznanju, drugi pa postanejo hlapci (sužnji), torej jih želja po vednosti in pripisovanju le-te aristokratom prisili v to, da se sprijaznijo le z golim obdelovanjem stvari. Torej hlapci (sužnji), v zameno za neomejeno obdelovanje stvari in s tem proizvajanjem vednosti, potlačijo svoj *timotski* ponos, a le toliko, kot jim to zagotovi nemoteno obdelovanje, kar pa je bilo v zgodovini redko. Zato je tudi prihajalo do vseh možnih (suženjskih) uporov.

2.2 Diskurz univerze in ideološki aparati države

2.2.1 Vstop v družbo in interpelacija

Z vstopom v družbo so posamezniki interpelirani v subjekte. Interpelacija se zgodi s podpisom pogodbe, torej ko se posamezniki v imenu skupnega dobrega odpovejo svojim posameznim diskurzom in gospodarjem ter namesto teh sprejmejo skupne (univerzitetne) diskurze. Za izvajanje interpelacije in vzdrževanje (reprodukcijo) političnih sistemov pa diskurz univerze (in tudi gospodarja) rabi nek medij, prek katerega se lahko podaja. Skozi zgodovino je bilo teh medijev več, od religije, do družine...; mi pa si bomo ogledali le trenutno najpomembnejši medij – šola. Te medije za diskurz univerze Althusser poimenuje ideološki aparati države.

Althusser (2000, 70) razdeli aparate države na dve družini: na represivne in na ideološke. Diskurz univerze in s tem reprodukcija ideologije poteka na ideoloških aparatih države. Med ideološkimi aparati države ima šola prav posebno pozicijo (Althusser 2000, 81), saj je čisti diskurz univerze, torej podajanja vednosti. Namen šole ni toliko v tem, da izgradi neko čisto, lahko bi rekli znanstveno vednost, ampak v tem, da subjekti v njej dobijo uporabno vednost, ki jo bodo potem uporabljali za proizvajanje vrednosti. Šolska vednost se tako pridobiva z namenom, da se iz nje pridobi neko vrednost. Tako šola interpelira subjekte v trenutni politični sistem in s tem zagotavlja njegovo reproduciranje (Althusser 2000, 80). Politični sistem se na oblasti ne more dolgo obdržati samo z represijo. Sistem mora za svoj obstoj zagotoviti reprodukcijo svoje ideologije. To lahko doseže le preko ideoloških aparatov države (Althusser 2000,

6 Fukuyama, Francis (1992), v *The End of History and Last Man* poda definicijo timosa in ga naveže na zahtevo po pripoznanju in Heglov boj na življenje in smrt za čisti prestiž. V knjigi se ta pojem prvič pojavi na strani 163. podrobneje bomo *timos* obravnavali v poglavju dialektika vednost vrednost, podpoglavje *timos* kot vrednost.

70). Eden glavnih ideoloških aparatov države pa je zagotovo šola. Vsi aparati interpelirajo posameznike v subjekte, torej v obstoječo ideologijo sistema. Najbolj intenzivno pa to interpelacijo izvaja ravno šola (Althusser 2000, 81).

V diskurzu univerze tako s pozicije dejavnika deluje vednost (S_2), ki je tu *subjekt za katerega se predpostavi, da ve*. Ta deluje v imenu gospodarja, ki se je umaknil na mesto resnice, kjer zastopa svojo simbolno funkcijo označevalca-gospodarja, je torej popolnoma kastriran s simbolnim. Na drugi strani pa se nahaja zaprečeni subjekt (S_1),

kot delavec, ki dela zato, da lahko uživa (a). V formulo se to prevede kot: $\frac{S_2}{S_1} \rightarrow \frac{a}{\$}$.

2.2.2 Šola in ideologija

Diskurz univerze reproducira trenutni politični sistem in njegovo ideologijo prek ideoloških aparatov države. Realnost je torej proizvedena na subjektu s strani ideoloških aparatov države⁷, predvsem prek šole. Šola tako, kot večina ostalih sodobnih ideoloških aparatov države, interpelira ljudi prek diskurza univerze. Ideološki aparati subjekte interpelirajo s podajanjem vednosti, torej svojo ideologijo utemeljujejo na vednosti in znanosti. Subjekti, ki so v procesu interpelacije v diskurzu histerika se postavijo nasproti označevalcu-gospodarju, torej ideološkemu aparatu države (npr.: šola) in to nasproti postavljanje proizvede njihovo osebno vednost. Od subjekta se zahteva, da tako pridobljeno vednost ovrednoti. S tem pa le-to zamenja za vrednost.

Ravno v tem, ko šola podaja vednost, podaja tudi ideologijo. Šola res podaja védenja utemeljena na nekem približku resnice, a ta znanja ne podaja le z namenom večanja vednosti subjektov v učnem procesu. Védenja podana prek šole imajo tudi popolnoma uporabno vrednost za politični sistem. Nekatere vednosti se podaja z namenom, da postanejo spretnosti (Althusser 2000, 81). Te spretnosti bodo izboljšale učinkovitost subjektov v političnem sistemu in na trgu. Take vednosti – spretnosti so na primer: standardiziran državni jezik, ki olajša komunikacijo (slovenščina) in tudi matematika. Druga oblika podajanja vednosti je čista ideološka vednost (*ibidem*), to so predmeti kot državljanska vzgoja ali filozofija, ki subjektu podajo vednost, zakaj je trenutna ideologija najboljša.

V sedanjosti se čista ideološka vednost podaja z namenom, da reproducira liberalno demokracijo združeno s kapitalistično ekonomijo. Ta se prek ideoloških aparatov države

7 Realnost je Simbolno-Imaginarno, ki ga je proizvedel hlapec v svoji obdelavi stvari, realnega kot takega. S konstrukcijo realnosti na subjektu, ki se začne že s interpelacijo, se subjekt kot tak zapreči (histerizira - \$). To kar interpelacija kot taka naredi je da posamezniku kot *delu Realnega*, poda Simbolno-Imaginarno oznako. To Simbolno-Imaginarno oznako se subjektu (kajti subjekt nikoli ni posameznik, kot tak nastopa le v teoretičnem naravnem pred-družbenem stanju) poda že pred rojstvom. Že v naprej je tako jasno, da bo otrok nosil ime svojega očeta in že v samem pričakovanju otroka, torej novega subjekta, se le-tega interpelira v subjekt (Althusser 2000, 101). Torej subjekt je vedno zaprečen, ločen od svojega realnega bivanja, do katerega lahko dostopa le preko Simbolno-Imaginarnih označevalcev. Prav v tem realnost kot taka preči subjekt in ga naredi za histeriziranega.

podaja kot vrh političnih sistemov. Ta se v šoli ne podaja neposredno, ampak se podaja vednost, ki vsebuje ideologijo. Šele tako se resnično izvede to, kar poimenujemo politična konstrukcija realnosti. Politična konstrukcija realnosti ni le podajanje védenja prek diskurza univerze, ampak je uporaba tega védenja prav za reproduciranje trenutnega političnega sistema in njegove ideologije. Toda politična konstrukcija realnosti je še več kot le to. Je tudi prevzemanje in posplošitev hlapčeve vednosti, torej vednosti, ki jo le-ta proizvede v diskurzu histerika. A te vednosti ne krade, kot je to počela filozofija (Lacan 2008, 20) v gospodarjevem imenu. To vednost je hlapec sam pripravljen posredovati diskurzu univerze zato, ker hlapec, ki se je sedaj spremenil v zaprečenega subjekta sodobnosti (\$), ne vidi univerze kot nekoga na poziciji (simbolne) moči, ampak kot kogarkoli (S_2). Torej je vsak, ki poseduje vednost, lahko na mestu dejavnika (gospodarja) v diskurzu univerze. Prav to je največji dosežek diskurza univerze.

2.2.3 V diskurzu univerze ni ne gospodarja ne hlapca

Gospodar se je tako razkril le kot dejavnik, nekaj oziroma nekdo, ki le požene stvari v tek. V vstopu subjektov, torej samozavedanj v politično, se ta gospodar kot dejavnik, torej nek označevalec-gospodar, kaže kot razcepljenost na subjektu. Subjekt ni cel, je zaprečen (\$) z realnostjo, ki jo na njem proizvede interpelacija diskurza univerze. A diskurz univerze je (kot deloma že pove ime) univerzalen, torej vse subjekte enako zapreči, jih interpelira na enak način v enako ideologijo. To pa je nasprotje od diskurza gospodarja, kjer je imel gospodar (S_1) v primerjavi z ostalimi privilegirano vlogo.

Tako v sodobni družbi ni ne pravega hlapca ne pravega gospodarja, je le diskurz univerze, ki s svoje pozicije objektivne vednosti podaja oznake subjektom v tej družbi. Objektivnost pa se proizvede prek posplošitve lastne vednosti razcepljenega subjekta. Diskurz univerze podaja subjektu oznake z ovrednotenjem njegove vednosti, torej prek primerjave njegove vednosti z vednostjo drugih. To v sodobnosti pomeni, da je nek subjekt v razmerju do drugega viden kot hlapec, v drugem razmerju, z nekom drugim pa kot gospodar. Diskurz univerze prek ideologije, s katero interpelira subjekte, podaja te oznake in razmerja med njimi.

Diskurz univerze tako podeljuje tudi označevalec-gospodarja, ki šele označi subjekt kot gospodarja. Kot takega, sta ga *razkrinkala* Hobbes in Locke; predvsem Locke, ki je v svoji verziji družbene pogodbe opisal, da ima edino ljudstvo pravico subjekt označiti kot označevalec-gospodar. S tem je S_2 dokončno postal zastopnik označevalec-gospodarja (S_1). K temu so pripomogli tudi takratni ideološki aparati države, oz. bolj rečeno vladarji, ki so prek diskurza univerze reproducirali ideologijo. Šele Locke je podajanje označevalec-gospodarja prenesel s tega, da se (kot je trdil Hobbes) le-tega (označevalec-gospodarja) podeli le enkrat, (od takrat pa se ga prenaša po krvnem

potomstvu) na to, da ga ljudstvo ne-le podeli, ampak ga lahko tudi odvzame. Locke je s tem začrtal osnutek liberalne demokracije oz. ustavne monarhije. Podeljevalec označevalca-gospodarja je tako postalo ljudstvo, z vso močjo, da ga tudi odvzame. S tem je ljudstvo postalo edini legitimni vir oblasti in vladar, torej nosilec označevalca-gospodarja, vlada le po volji ljudstva. Tako je pravi nosilec označevalca-gospodarja po Locku postalo ljudstvo, ki pa ga podeljuje naprej posamezniku, ki je zastopnik ljudstva. Diskurz univerze tako ne dela več za gospodarja, temveč za ljudstvo.

Diskurz univerze začne v liberalni demokraciji (s kapitalistično ekonomijo) izgrajevati in začrtovati razlike med nosilci označevalca-gospodarja. Najbolj vidna razlika je med državo in vladarjem. V prejšnjih oblikah političnega sistema je označevalca-gospodar napotoval tako na vladarja, kot na državo, sedaj pa se to dvoje popolnoma loči. Država postane edini označevalca-gospodar, ki zajema vse ostale nosilce le-tega. Vsi delajo za državo in država dela za vse. Vse te označevalca-gospodarje se vzpostavi v imenu ljudstva kot institucije, ki predstavljajo državo. Prav toliko, kot so vsi ti subjekti in institucije nosilci označevalca-gospodarja, so hkrati tudi hlapci, v službi drug drugega.

2.2.4 Reprodukcijska ideologija kot konec zgodovine

Prav zato nekateri postavljajo konec zgodovine v liberalno demokracijo, saj je ta priznala enakost vseh in podelila označevalca-gospodarja vsem. Vsi so gospodarji, a v imenu javnih zakonov, ki bodo zavarovali lastnino, se morajo temu označevalca-gospodarju odpovedati in ga prenesti na nekega skupnega predstavnika, ali kot je to v parlamentarni liberalni demokraciji, na predstavnike. To ustvari razmerja, v katerih se zdi, da so vsi na nek način gospodarji. Prav zaradi tega je liberalna demokracija uspešna pri interpelaciji posameznikov v subjekte, še posebno če k temu dodamo kapitalistično ekonomijo, kjer ima vsak možnost ponuditi svojo vrednost na trgu, kjer se ji poda neko vrednost.

V tako dobro delujočem sistemu reprodukcije se res zdi, kot da se je zgodovina ustavila, in da se le še reproducira obstoječi sistem. Liberalna demokracija prek ideološkega aparata države - šole, ki je institucionalizacija diskurza univerze, le še proizvaja nove in nove razcepljene subjekte, državljane in proizvajalce. Ti subjekti pa le potrjujejo ta sistem in ga reproducirajo prek volitev in ostalih institucionalnih možnosti, ki so dane ljudstvu.

Konec zgodovine se kaže v tem, da prehod skozi celoten šolski sistem subjektov ne napravi toliko za znanstvenike, kot jih napravi za posedovalce uporabne vrednosti in s tem potencialne proizvajalce vrednosti. Subjekti na koncu s svojo izobrazbo reproducirajo vrednost tako, da postanejo profesorji, ki svojo vrednost podajajo prek diskurza univerze. Prav tu se kaže diskurz univerze kot vseobsegajoč in univerzalen, saj

zna v svoj diskurz vključiti vso vednost, za katero se zdi, da je koristna in reproducira trenutni politični sistem.

2.3 Konec zgodovine

2.3.1 1806 – liberalna revolucija

Dialektika gospodar-hlapec proizvede dva neenaka subjekta, torej hlapca in gospodarja. Ta dialektika je proizvedla diskurz gospodarja, ki je na primer prevladoval v monarhiji, v sodobnosti pa se je preoblikoval v diskurz univerze, torej v diskurz enakosti, napredka in neomejenih možnosti dobička.

Hlapcu, ki proizvaja in menja produkte in s tem nabira bogastvo, to ni dovolj, želi si biti priznan – reprezentiran. Ravno zato se je začela francoska revolucija, ker novi buržoazni sloj odkupljenih hlapcev ni imel tolikšne politične moči, kot si jo je sam pripisoval in ki se je kazala v njihovem premoženju. Torej ves denar, ki so si ga nabrali prek produkcije in menjave, jim ni prinesel tega, da bi jih plemstvo prepoznalo kot sebi enake, čeprav so bili nekateri plemiči revnejši kot bogati predstavniki tega novega razreda. Prav zaradi nepriznavanja enakosti vseh ljudi, je monarhija (in njej podobni sistemi) propadla.

Prav Hobbes in Locke sta zahtevala, da se to vrnitev oblasti k ljudstvu izvede v okviru liberalne demokracije in kapitalizma, saj naj bi mešanica obeh najbolj izenačila možnosti subjektov in jih vsaj v teoriji naredila za enake. To doseže s tem, da proglasi ljudstvo za suverena. Tako se ljudstvu podeli odločevalsko moč, torej možnost imenovanja nosilcev označevalec-gospodarja. Hobbes in Locke sta želela zatreti željo po priznanju, predvsem priznanju večvrednosti, kar bi lahko opisali kot *timos*. Ta želja po priznanju (večvrednosti) vodi v večne boje (vojno stanje), v katerih se subjekt dokazuje in ki na koncu privede v totalitarizem, enega nad mnogimi, torej v monarhijo. Zato sta Hobbes in Locke, predvsem Locke, (novo) liberalno družbo osnovala na kapitalistični ekonomiji, ki najbolj uspešno zadovoljuje človeške potrebe. Kapitalizem ne-le da zadovoljuje obstoječe potrebe, temveč tudi proizvaja vedno nove potrebe in njih zadovoljitve.

Neenakost, ki je prevladovala v diskurzu gospodarja, je v liberalni demokraciji presežena, saj prav liberalna demokracija preko diskurza univerze, ki ga podaja prek ideoloških aparatov države, prepriča subjekte v njihovo enakost in svobodo. A ta svoboda, pa tudi enakost, pride z neko ceno, tako da se mora sodobni subjekt (odkupljeni hlapec) vedno znova odkupovati, saj šele s tem potrjuje svojo svobodo. Vedno znova tvega vse (Lacan 2008, 92-3), tako ponavlja bitko na življenje in smrt za čisti prestiž – za o-ceno sebe. Šele z o-ceno svoje vednosti lahko le-to zamenja za svoje življenje, torej za zadovoljitev svojih potreb.

2.3.2 1968 – univerzitetna revolucija

Že iz predzgodovine ima hlapec željo po pridobivanju vednosti z namenom doseči absolutno -neizpodbitno- védenje. V sodobnem diskurzu univerze, se je predstava o absolutnem védenju, iz neke idealne znanosti pretvorila v nek idealni savoir-faire, torej v popolno vednost proizvodnje. Diskurz univerze v liberalni demokraciji zahteva od subjektov, da pridobijo „znati-kako-proizvesti“ in ga širijo tako, da bodo znali proizvesti nove potrebe in njih zadovoljitve. Prav v tem je sodobna znanost zaprežena v kapitalistični sistem produkcije. Znanost mora izboljšati prav učinkovitost produkcije (Lyotard 2002, 78). Ne-le v najbolj banalnem smislu, da se izboljša tekoči trak v produkciji avtomobilov, ali kaj podobnega, ampak da znanost izboljša produkcijski sistem kot celoto.

Vednost se ne proizvaja sama sebi v namen, ali da bi se z njo hlapec prek absolutnega védenja osvobodil. Proizvaja se zaradi moči. „Znanstvenikov, tehnikov in naprav se ne kupuje z namenom, da spoznamo resnico, temveč zato, da povečamo moč.“ (Lyotard 2002, 80). Z močjo se doseže še večjo legitimnost sistema in prav na to moč se računa ob investiranju v znanje. Ta moč legitimiranja je politična moč, torej zmožnost vzdrževanja političnega sistema in ideologije.

Politična konstrukcija realnosti je prav uporaba znanosti v namen reprodukcije političnega sistema. Torej obvladovanja resnice, Realnega, v tem smislu, da ta deluje v prid reprodukcije političnega sistema. Prav s tem namenom je bil ustanovljen ideološki aparat države – šola. Šola uporabi znanstveno pridobljeno vednost in jo uporabi za proizvod (zaprečenih) subjektov (\$). Te proizvaja z namenom, da sodelujejo v reprodukciji sistema.

Tako so študentje investicija v prihodnost reproduciranja ideološkega sistema. Hkrati se od študentov pričakuje tudi, da so v diskurzu histerika. Saj ima univerza še posebej rada subverzivno vednost (diskurz histerika), ki ji lajša slabo vest, ker deluje v imenu označevalec-gospodarja (Balažic 2008, 246). Ta subverzivna vednost ne-le reproducira sistem kot je bil, ampak s histeričnim razkrivanjem nepravilnosti in nevednosti (Zupančič 2003, 127), izboljšuje sistem. Ravno v izpostavljanju krivic, diskurz univerze najbolj reproducira politični sistem, saj le-te pokrije z novo baterijo označevalcev enakosti (S₂) tako, da se vedno zdi, da so bile krivice popravljene.

2.3.3 2009 - enakost

Z liberalno demokracijo naj bi se končala dialektika gospodar-hlapec in s tem zgodovina (Fukuyama 1992). Razlog za to je, da je hlapec v liberalni demokraciji priznan kot „gospodarju“ enako človeško bitje, še več, „gospodar“ je hlapec hlapca v obliki državnih institucij, hlapec pa postane del gospodarja – ljudstva, v imenu katerega gospodar vlada.

V sodobnosti se zdi dialektika gospodar-hlapec presežena. Ta občutek ne izhaja toliko iz same razrešitve dialektike, kot izhaja iz tega, da so vloge v sodobni družbi zamegljene. Kot smo že opazili, je v sodobni liberalni demokraciji hlapec gospodar gospodarja, v vlogi ljudstva, ki ima edino moč, da izbere vladarja. In obratno, gospodar je hlapec hlapca, s tem da sodobna država, njene institucije in njeni aparati, delujejo v imenu ljudstva. Navsezadnje je hlapec še vedno v podrejenem položaju do gospodarja v neposredni relaciji subjekt – država.

Še celo v razmerju subjekt-država ima subjekt možnost, da postane del velikega državnega aparata – birokracije, ki vodi državo (Žižek 2004, 121). Še več, vsak lahko (vsaj teoretično) kandidira za politično funkcijo in nase prevzame *breme* označevalec-gospodarja. Vsi tisti, ki se ne zanimajo za politiko, pa imajo možnost udeleževanja na kapitalističnem trgu.

2.3.4 Konec zgodovine?

Tu se upravičeno postavi vprašanje, ali je res z liberalno demokracijo nastopil konec zgodovine, torej da se je dialektika gospodar-hlapec res razrešila, ali pa je bila morda nadomeščena z neko novo dialektiko. To si bomo ogledali v naslednjem sklopu poglavij.

V naslednjih dveh sklopih si bomo ogledali negativne posledice občutka konca zgodovine. Te negativne posledice se kažejo kot ekonomske krize, politične revolucije in kar je za to diplomsko nalogo najbolj pomembno, kot zmanjšano napredovanje v vednosti in znanosti.

3 OD VEDNOSTI K ZNANOSTI

3.1 Dialektika vednost-vrednost

3.1.1 Timos kot vrednosti

Na vprašanje, ki je bilo postavljeno na koncu prejšnjega poglavja, lahko odgovorim preprosto kot: „Ne, z liberalno demokracijo se ni končala zgodovina, saj se dialektika gospodar-hlapec ni razrešila, ampak se je sintetizirala v dialektiko vednost-vrednost.“. Da bi razumeli, kaj ta nova dialektika pomeni, moramo razložiti kaj vrednost je.

Vrednost bomo razumeli kot *timos*. Fukuyama *timos* naveže na Heglovo zahtevo po priznanju. Torej priznanje kot zahteva subjekta po tem, da ovrednoti stvari, predvsem pa sebe (Fukuyama 1992, 163). Torej vrednost je tu vrednost sebe, predvsem samoocena svoje lastne vrednosti. Hkrati pa je *timos* tudi težnja po pokoritvi drugih, torej pripisovanje večje vrednosti sebi kot ostalim (*ibidem*). Pripisovanje večje vrednosti samemu sebi za subjekte ni dovolj, vodih jih želja po tem, da jim to pripišejo tudi ostali subjekti v družbi.

Takšna želja je v zgodovini sprožila veliko vojn, ali takih in drugačnih sporov, v sodobnosti pa se je transformirala v menjavo na trgu. *Timos*, kot se ga razume v tej diplomski nalogi, pa ni le želja po kakršni koli vrednosti. Predvsem je to želja po ovrednotenju subjektive vednosti, saj ravno z nabiranjem vednosti, ki je vredna, lahko subjekt napreduje v svojem približevanju absolutnemu védenju. Prav absolutno védenje je glavna želja večvrednosti nad ostalimi, saj je približevanje absolutnemu védenju predvsem posamično.

3.1.2 Diskurz univerze kot skupni napor za dosego absolutnega védenja

Kot smo že ugotovili v poglavju Šola in Ideologija, diskurz univerze v šoli zahteva zamenjavo vednosti z vrednost. Šola nam podaja (ideološko) vednost, ki jo družba od nas pričakuje, da jo bomo vedeli in uporabljali. Predvsem pa šola v obliki preverjanja znanj nauči posameznike, da vednost na sebi ni nič vredna. Šele, ko se da vednost v oceno, dobi neko zunanjo vrednost. Subjekti tako že v šoli menjajo vednost za vrednost, s to vrednostjo pa si pridobivajo novo vednost. Na primeru šole, je ta nova vednost napredovanje v višji razred, letnik, ali višjo obliko šole. To napredovanje v menjavi vednost za vrednost v šoli, začrta subjektovo pozicijo v družbi. Ocene so šolski način konkurence, ki se potem nadaljuje tudi v sami produkciji. V tem pogledu je šola kot neka maketa tovarne, kjer učenci proizvajajo vednost in v zameno za njo dobivajo plačo – oceno. Ideologija, ki jo šola reproducira, je torej nekakšna vrednostna menjava, kjer se menja vednost za vrednost.

Po končani šoli se ta vrednostna menjava razširi, v šoli je potekala med subjektom in državo – tu predstavljeno v njeni instituciji in ideološkem aparatu - šolo. Po šoli pa

menjava vse bolj poteka med subjekti. Na primer: subjekt A na trgu zamenja svojo vednost, oz. njen produkt, za produkt, oz. vednost subjekta B. Potreba po izmenjavi in pridobivanju nove vednosti izvira iz želje hlapca, po posedovanju absolutnega védenja. Ravno na razširjeni dialektiki, torej na menjavi vednost-vrednost - nova vednost, je zgrajena celotna civilizacija.

Hlapci počasi pridobivajo svojo subjektivno vednost, jo objektivizirajo in podajo ostalim v uporabo, v zameno za drugo vednost. Diskurz univerze je v tem tako hlapčev, kot tudi gospodarjev pripomoček, ker omogoča izmenjavo vednosti med hlapci. Subjekt A na primer, poseduje vednost, kako gojiti govedo in menja produkt te vednosti za produkt subjekta B, ki poseduje vednost o poljščinah, a kaj kmalu ugotovita, da njuna ponudba ne zadovolji povpraševanja, zato ponudita namesto produkta vednosti, vednost samo.

S tem hlapci prevzamejo gospodarjev primat nad diskurzom univerze in si med seboj izmenjavajo vednost za drugo vednost. Zgodovinsko je takšna menjava prerasla v kapitalizem. Kapitalizem, pa je v sodelovanju z liberalno demokracijo, dokončno izrinil diskurz gospodarja in ga zamenjal z diskurzom univerze kot njegovim nadaljevanjem (Zupančič 2003, 133).

3.1.3 Od menjave vednosti za vednost do menjave vednosti za vrednost

V kapitalizmu, čisti prestiž priznanja večvrednosti same na sebi, ki je v zgodovini vodil do vojn in sporov, ni več toliko pomemben, da bi bilo veliko ljudi pripravljenih žrtvovati svoje življenje za to priznanje. Zahteva po priznanju (večvrednosti) se je v kapitalizmu spremenila predvsem tako, da se sedaj bolj kot golo življenje, zastavlja produkt tega življenja, torej vednost. To še vedno pomeni možnost izgube življenja, čeprav bolj v prenesenem pomenu, torej da je bilo naše nabiranje vednosti skozi življenje nično, ker le-ta ni iskana na trgu. Ta izguba življenja ni le v tem, da njegovo izobraževanje (ki sedaj poteka čez celotno življenje), ni proizvedlo znanja, ki bi bilo iskano, ampak tudi v tem, da je od tega znanja odvisno njegovo preživetje, saj se ravno z oceno svojega dela odkupi (Lacan 2008, 92-3) in s to oceno – denarjem, kupi to, kar potrebuje za preživetje. Na trgu damo svojo vednost v oceno in jo s tem zastavimo, v želji po priznanju te vednosti kot uporabne. Ta vednost, je vednost o stvareh, o njihovi obdelavi in njihovem proizvajanju; to bi se lahko poimenovalo kot *savoir-faire*⁸, in če je ta zadovoljiva za „gospodarja“, torej v tem primeru za vodjo, oziroma lastnika podjetja, ta delavca zaposli. V nasprotnem primeru pa delavca (sodobnega hlapca) odpusti, oziroma ga ne zaposli. Namesto tega delavca se zaposli drugega, ki to zna ali pa se produkcija prenese v tujino.

Kapitalizem je zamenjal menjavo vednost za vednost v menjavo vednost za vrednost.

8 Neprevedljivi francoski izraz, podoben *know-how* v Angleščini, približno vedeti kako narediti.

Začetna *timotska* zahteva po pripoznanju, je zahtevala priznanje vednosti kot pravilne (torej kot premik bližje k absolutnemu védenju), ta pa se je v kapitalizmu sprevrgla v menjavo vednosti za vrednost, predvsem v obliki presežnega užitka (blaga). Ta premik izvira iz diskurza univerze, kjer delo (torej produkt naše vednosti) nima nikakršne vrednosti, ampak se vrednoti vrednost dela, ta pa sloni na S_1 , ki je pod prečko; torej: $\frac{S_2}{S_1} \rightarrow a$ (Zupančič 2003, 149). Delo je tako videno kot dodajanje in povečevanje nove vrednosti. S tem vednost zgubi svojo vrednost na sebi in postane le vednost o pridobivanju vrednosti.

Boj za čisti prestiž se je tako preoblikoval v produkcijo in menjavo vednosti in njenih izdelkov na trgu. Transformacija iz tega, da hlapec zastavi življenje, v to, da se zastavi vednost in njen izdelek, je produkt spodletelega poskusa očetov liberalizma, ki so želeli potlačiti timotski ponos (Fukuyama 1992, 185). To jim je nekako uspelo. Timos, del zavesti zadolžen za samo-ocenjevanje in samospoštovanje in zahtevo po tem, da je spoštovanje drugih enako notranjemu, se je v sodobni produkciji pretvoril v ponudbo in povpraševanje, oziroma zahtevo po povpraševanju na trgu (Fukuyama 1992, 186). Seveda ta sodobni timos še vedno izvaja samo-ocenjevanje in tudi zahteva od ostalih, da to ocenjevanje sprejmejo. Ravno zato se dogajajo razni protesti, stavke in zahteve po spremembi sistema. Liberalna demokracija tako zadovolji le najbolj osnovno zahtevo timosa, torej zahtevo po vesplošnem priznanju. To priznanje pa pride prav s ceno. Šele ko dá subjekt svojo vednost v oceno, torej ko dá svoj produkt življenja v oceno, dobi neko objektivno oceno svojega življenja in sebe samega. Sodobni državljani liberalne demokracije dobi osnovne pravice že ob rojstvu, a šele ocena življenja preko cene njegovega produkta, postavi ta subjekt v razmerja z ostalimi in s tem v neka razmerja pod- in nad-rejenosti do ostalih, na podlagi razlik v o-ceni njihovih vednosti. Subjekt se je vedno znova prisiljen dokazovati, postavlja svoje življenje v oceno, v upanju, da bo nova ocena povišala njegov položaj. Tako neprestano bije boj za čisti prestiž za to oceno. Ta boj še vedno ostaja boj na življenje in smrt, saj drugega kot „smrti“ se posameznik, katerega vednost ni vredna, ne more nadejati. Smrt v sodobnosti seveda ni toliko fizična, kot družbena, saj liberalna demokracija nudi neko zavetje pred smrtjo za tiste, katerih vednost je brez vrednosti, zato se nudi delavcem, katerih trenutna vednost ni (več) uporabna prekvalifikacija, torej sprememba njihove vednosti zopet v uporabno vednost.

3.1.4 Iz dialektike gospodar-hlapec k dialektiki vednost-vrednost

Na začetku zgodovine se je pričela tudi dialektika gospodar-hlapec, ki naj bi bila razrešena z liberalno demokracijo in kapitalizmom, zaradi uveljavitve enakih možnosti in s tem pripoznanj, ki jih ponujata. Hegel svojo dialektiko osnuje na shemi teza-

antiteza-sinteza (Žižek 1980, 141). Torej da se postavi neka teza, proti njej se postavi neka antiteza, ki ima smisel le kot nasprotje tezi (*ibidem*) in sinteza, ki naj bi pripeljala do zapolnitve nasprotij med tezo in antitezo, pripelje pa do potrditve nasprotij, manka (Žižek 1980, 141-3).

V dialektiki gospodar-hlapec je gospodar teza, saj je tvegat življenje in „zmagal“ antiteza pa je hlapec, ki se podredi. Podredi se gospodarju, v zameno za obdelovanje stvari. Gospodarjeva teza je oblast nad hlapcem, a ta teza ima manko v tem, da lahko pridobiva vednost o stvareh le posredno prek hlapca (Hegel, 1998: 106-7). Proti tej se kot nasprotje postavi hlapec, ki je nesamostojen, je vezan na gospodarja, a ima zato neposredno vednost o stvari (*ibidem*), torej hlapec kot antiteza ni priznan – nima *timotske* vrednosti, ima pa vednost.

To nasprotje, ta dva manka se združita v sintezi, torej v njej se združi manko vednosti in manko vrednosti, ravno to pa je nova dialektika – vednost-vrednost. V tej dialektiki se nadaljuje manko od prejšnje, le da je ta manko, ta razlika, veliko bolj opazna (Žižek 1980, 144). Ta dialektika se torej nadaljuje prav v liberalni demokraciji in kapitalizmu in se tako ni razrešila. Prav obratno, ta dialektika je gonilna sila kapitalizma in podpornica liberalne demokracije. Srž dialektike vednost-vrednost je razmerje in nasprotovanje med vednostjo in vrednostjo, med čistim znanjem, védenjem in vrednostjo, ki se temu znanju pripisuje. Ravno ta dialektika proizvede pri subjektu učinek svobode, a hkrati neločljive povezanosti na vse ostale subjekte. Ta nova dialektika je dialektika vednost-vrednost.

Razrešitev te dialektike je še vedno isti cilj, h kateremu je stremel hlapec v dialektiki gospodar-hlapec, torej absolutno védenje. Z doseženim absolutnim védenjem, bi se dosegla tudi absolutna vrednost in enaka večvrednost za vse subjekte. Za doseg tega cilja, se v sodobnosti zapreže znanost. Znanost stremi k temu, da bi dosegla resnico o vseh stvareh in končno tudi absolutno védenje.

S tem sam cilj, torej končna razrešitev dialektike ostaja isti, kot je v prejšnji dialektiki gospodar-hlapec. Ima pa dialektika vrednost-vednost tudi drugo razrešitev, prav to, ki se kaže v liberalni demokraciji in kapitalizmu kot koncu zgodovine. To je potrošništvo. Potrošništvo, kot neka oblika blagovne menjave, ni nova stvar, kot se ga večinoma razume. Nekakšna menjava, ki je oblika potrošništva, je obstajala že od prazgodovine, ravno v menjavi vednosti za vednost in pozneje za produkt te vednosti - vrednost. Sodobno potrošništvo je le neka odklon od te blagovne menjave. Potrošništvo izhaja prav iz želje po absolutni vednosti, a je ta želja v „koncu zgodovine“ deformirana. Ideja konca zgodovine, torej prepričanja, da je večina stvari že spoznanih, in da je to, kar sedaj vemo končna resnica, večino ljudi odvrča od znanosti. Namesto tega svojo večvrednost (kar absolutno védenje je) iščejo v trivialnih stvareh. Ena izmed

teh je tudi potrošništvo. Sodobni posameznik se zaveda svoje hlapčevske narave in se želi odkupiti. Odkupuje pa se prav prek tega, da nabira stvari. Torej da kupuje, troši... (Lacan 2008, 92-3). Posameznik torej nabira neke stvari, ki so le njegove, ki ga označujejo kot posameznika, kot edinstvenega. Na ta način deluje tudi večina reklam. Želijo nas prepričati, da se brez nekega izdelka ne bomo mogli popolnoma izživeti. Potrošništvo je tako le trenutno stanje dialektike vednost-vrednost, ker nas šola bolj ali manj nauči, da so vse stvari že končno spoznane in da jih moramo le še reproducirati. Posameznik je tako obsojen, da le reproducira svojo vednost v službi in vidi edini način pridobivanja „več vednosti / več vrednosti“ prek nakupovanja. Torej da odkupi vednost oz. večinoma produkt vednosti, od nekoga drugega. S tem dobi občutek, da pridobiva na „vrednosti“. V obliki teza-antiteza-sinteza bi potrošništvo, kot sintezo dialektike vednost-vrednost zapisali, kot združena manka vednosti brez vrednosti in vrednosti brez vednosti, v vrednost brez vednosti. To brezglavo nakupovanje in porabljanje z namenom samo-odkupovanja, pa pripelje do sodobne krize kapitalizma in s tem tudi do krize liberalne države.

Prav potrošništvo pokaže na simbiozo med diskurzom histerika in diskurzom univerze, saj je histerik „/.../ nekdo, ki se rad požvižga na ekonomijo, nekdo ki rad zapravlja tja v tri dni /.../“ (Zupančič 2003, 153).

3.2 Diskurz histerika proti diskurzu univerze

3.2.1 Zdvomitev

Lacan v diskurzu histerika na mesto dejavnika postavlja zaprečeni subjekt. Torej ravno ta isti (zaprečeni) subjekt, ki je bil (ponovno) proizveden v diskurzu univerze. Diskurz histerika je nasprotje diskurza univerze, če je diskurz univerze podajanje neke objektivne vednosti, je diskurz histerika proizvajanje neke subjektivne vednosti.

Že v podpoglavju 1968 – univerzitetna revolucija (del poglavja Konec zgodovine) smo spoznali, da se od študentov pričakuje, da so v diskurzu histerika. Razlog zato je, da le diskurz histerika lahko izpostavi napake v diskurzu univerze, kar temu omogoči odpravo teh napak. A to ni edini razlog. Tudi sam znanstveni diskurz, ki se pričakuje od študentov na univerzi, je lahko v diskurzu histerika. Lacan (Balažic 2008, 245) pravi, da se lahko znanstveni diskurz priklopi na diskurz histerika in se upira, ali pa se priklopi na diskurz univerze in deluje. Hkrati je diskurz histerika edini diskurz, ki pripelje do vednosti (saj ima na mestu produkcije S_2 - vednost). Diskurz histerika fabricira drugega, ki ga poganja želja po vednosti (Balažic 2008, 246). Ta vednost se proizvaja prek štirih temeljnih tez (ki smo jih deloma že omenili): „'Subjektu se dogaja krivica', 'Gospodar je nekompetenten', 'Označevalec se vselej izneveri resnici' in 'Zadovoljitev je vselej lažna.'“ (Zupančič 2003, 127). Teza „Subjektu se dogaja krivica“, se v znanosti lahko

bere kot: subjektova vednost je pravilnejša od univerzitetne, a se tega ne prizna. Ta teza vodi znanstveni subjekt v znanstveno dokazovanje svojih teorij. Druga teza „Gospodar je nekompetenten“, se v znanosti bere kot dvom v kompetentnost univerze, kot sodobnega gospodarja. Podobno trdi tudi naslednja teza „Označevalec se vselej izneveri“, torej dvom v sam označevalec realnega. Zadnja teza „Zadovoljitev je vselej lažna“ pa predpostavi, da vednost, ki se pridobi prek diskurza histerika, ne zadovolji znanstvenega subjekta. V zadnji tezi histerizirani znanstveni subjekt predpostavi isto tezo, kot je bila predpostavljena v tej diplomski nalogi, torej da absolutnega védenja ni mogoče doseči⁹.

3.2.2 Histerik - Norec - Avtist

Znanstveni diskurz lahko sodeluje z diskurzom univerze in deluje ali pa je histeriziran in se upira, a kot smo opazili, tudi histerizirana vednost prispeva k napredku znanosti in s tem tudi diskurzu univerze, ki je utemeljen na tej znanosti. Hkrati pa ob takem diskurzu (znanstvenega) histerika, obstaja tudi subjektivni diskurz histerika. Subjektivni diskurz histerika se od znanstvenega razlikuje le v razumevanju ene izmed štirih tez. To je teza o tem, da se „Subjektu dogaja krivica“. To v subjektivnem diskurzu histerika, vodi subjekt v utemeljevanje svoje vednosti na svoji subjektivni vednosti, namesto na znanstvenih spoznanjih.

To privede do histeričnega nasprotovanja diskurza univerzi, utemeljenega na subjektivni vednosti. Torej gre za nasprotovanje med subjektivno in objektivno vednostjo. Subjektivni diskurz histerika v skladu s prvo tezo meni, da njegova vednost nima vrednosti, ker se subjektu, torej njemu dogaja krivica, zato se v diskurzu subjektivnega histerika zahteva izhod iz univerzitetnega diskurza, saj jim le-ta ne priznava prave vednosti (take z vrednostjo).

Ta izhod zahteva diskurz histerika zato, da bi se ustanovil nov red, da bi le-ta „uničil univerzo od zunaj“ (Lacan 2008, 240). A diskurz histerika ostaja znotraj – zakaj?

„Notri sem zato, ker če hočem, da bodo ljudje šli ven, jim pač moram priti to povedati“ (Lacan 2008, 241)¹⁰. Za izstop iz diskurza univerze je najprej potrebno vstopiti v ta diskurz in ga prevzeti, saj je ljudem lažje razumljiv. Iz tega diskurza pa potem nagovarjati ljudi, da izstopijo. Tak diskurz histerika se vede kot Heglova lepa duša (Zupančič 2003, 153)¹¹, ko sodeluje v diskurzu, ki ga potem iz neke vzvišene

9 To spoznanje nam razkrije to, da je tudi sam avtor te diplomske naloge v diskurzu histerika.

10 Citat v originalnem besedilu ni podan kot primer zahteve subjekta v diskurzu histerika po izhodu iz diskurza univerze, a se ga kot takega lahko razume. Predvsem, če se bere diskurz, ki poteka med Lacanom in študentom prek lacanovskih diskurzov. cf.: Lacan, Jaques, (2008): Hrbtna stran psihoanalize. DTP Analecta, Ljubljana. Poglavlje Analitikon.

11 cf.: Hegel, Georg Wilhelm Friderich, (1998): Fenomenologija duha. DTP Analecta, Ljubljana. Poglavlje C (BB) Duh / VI. Duh / C. Samega sebe zagotovi duh. Moralnost / c. Vest. Lepa duša, zlo in njegovo odpuščanje §671-711.

pozicije kritizira. Diskurz histerika se na sebi postavi zunaj, a ravno s kritiko se postavi znotraj diskurza univerze.

Izstop, ki si ga diskurz histerika tako želi, ni le navidezen, je tudi nemogoč kot skupinski izstop. Izstop je vedno lahko le posamičen. Diskurz histerika že samo zahtevo po izstopu nasloni na diskurz univerze, celo več, zahteva po izstopu je vedno podana prek diskurza univerze. Subjekt je na sebi prišel do spoznanja, da je trenutni politični sistem in diskurz univerze, ki ga reproducira slab in ga je potrebno zamenjati. To zahtevo predstavi drugim, da pa bi to zahtevo utemeljil in jo naredil za legitimno, mora subjektivno vednost predelati v objektivno. S tem že ustvari svoj vzporedni diskurz univerze. Prav na tak način je nastal boljševizem v Sovjetski zvezi.

Edini izstop iz diskurza univerze je, da se subjekt ne trudi s proizvajanjem smisla, torej da izstopi iz diskurzov, da postane afazičen (Lacan 2008, 241). Tak izstop se lahko označi kot norost, a zopet imamo več vrst norosti in večina jih ni izstopila do popolnosti iz diskurzov. Večina norosti, se vzpostavi ravno na „nekaki dialektiki“ med diskurzom histerika in diskurzom univerze. Pravi izhod iz diskurza univerze mora pretrgati, ne-le z zunanjim smislom, ampak tudi z notranjim smislom. Torej oseba, ki je izšla iz diskurza univerze in diskurzov nasploh, mora biti nedostopna za zunanost, in tudi za notranje osmišljanje. Tak subjekt je avtist¹². Avtist ni tak kot je zaradi vzpostavljanja relacije jaz-drugi, torej neke notranje dialektike med diskurzom histerika in diskurzom univerze. Avtist ne proizvaja smisla za svoja dejanja, ampak jih le izvaja. Lahko bi dejali, da je avtist sam svoj gospodar, oz. ima notranjega gospodarja, kateremu je popolnoma podrejen. Ko avtistov gospodar le-temu nekaj ukaže, ta ne postavlja vprašanj zakaj, ampak to naredi, ker mora.

Zahteva po izstopu iz diskurza univerze nas je tako peljala prek diskurza histerika in norosti, vse do avtizma in avtistovega gospodarja. Subjekti v diskurzu histerika, torej nekakšni revolucionarji, hrepenijo po gospodarju (Lacan 2008, 244) in le želijo si lahko, da bi dobili takšnega gospodarja kot je avtistov. Toda njihov gospodar ni nikoli tako totalen kot avtistov, zato se zopet podajo v iskanje popolnega gospodarja. Nekateri vidijo to možnost po izbiri gospodarja v demokratičnih volitvah, kakor potekajo v liberalnih demokracijah. Drugi se zavedajo, da te volitve le reproducirajo trenutni sistem, zato iščejo nove gospodarje izven institucionalnih možnosti subjekta v liberalni demokraciji. Vse to počnejo v želji po tem, da bi našli popolnega (avtistovega) gospodarja, takega ki bo posedoval absolutno vednost v tem, da bo znal brezpogojno ukazati.

12 Tu se govori bolj o politološkem razumevanju te besede, kot pa o realnem opisu nevrološkega stanja osebe, ki je označena kot avtist.

3.2.3 Od dogodka k dejanju

V znanosti se dogodku ne reče dogodek ampak dejanje. Lahko bi se trdilo, da je temu tako, ker medtem, ko je dogodek množičen, je dejanje vedno posamično, pa čeprav vpliva na ostale subjekte. Lacan (Miller 1990, 57) dejanje razume kot samomor subjekta, torej prek dejanja je subjekt ponovno rojen. Dejanje ki šteje, je vedno prekoračitev zakona, simbolne celote, (*ibidem*) torej tako kot subjekti v dogodku, tudi subjekt v dejanju prekorači nek zakon, neko prepoved. Pri tem ga prav tako vodi diskurz histerika, kot je to vodilo subjekte v dogodku. „V jedru vsakega dejanja, je nek Ne zoperstavljen Drugemu.“ (Miller 1990, 59) torej histerični Ne, diskurzu univerze. Subjekt v dejanju vodi ravno histerični dvom v diskurz univerze, torej dvom v podano vednost.

Subjekt v znanstvenem diskurzu histerika podvomi v označevalec, torej postavi tezo: „Označevalec se vselej izneveri“, subjekt mora prestopiti označevalni prag (Miller 1990, 60). Potrjevanja te teze se loti znanstveno, a v samem začetku mora opraviti dejanje, torej prekiniti s smislom sedanje vednosti. Prav v tem je dejanje samomor, torej umor svoje dosedanje vednosti, saj subjekt podvomi ravno v resničnost le-te. V dejanju subjekt opusti dvoumnost besede, mišljenja in govorice (Miller 1990, 58). Torej prav znanstveni dvom v pravilnost (resničnost) označevalca, vodi subjekt v prekoračitev označevalca (Miller 1990, 61).

V prestopu označevalca znanstvenik prestopi iz Simbolno-Imaginarnega v Realno in je prepuščen sebi, da proizvede smisel in s tem nov označevalec. Prav v tem je problem, saj osmišlja s svojo subjektivno vednostjo. Tako mora znanstvenik zagotoviti, da je to kar trdi, res objektivna znanost. To lahko zagotovi na več načinov. Lahko se naveže na *subjekt za katerega se predpostavi, da ve*, a prav s tem (diskurzom univerze) je v samem dejanju prekinil. Druga možnost je, da prehodi pot, ki jo prehodi znanstveni duh v Bachelardovi *oblikovanje znanstvenega duha*. Bachelardovo (1998, 13) epistemologijo se tu opisuje zato, ker opiše prav to, katere ovire mora vednost prečiti, preden postane znanost. Prva epistemološka ovira, ki jo opiše Bachelard (1998, 23) je prvo izkustvo, tj. izkustvo postavljeno pred kritiko in nad njo. Torej ravno to, kar smo opisali prej, da se poda subjektivno vednost kot objektivno. Podoben diskurz vodi tudi druga epistemološka ovira. To je Bachelard poimenoval kot splošno spoznanje. Ta ovira se kaže v tem, da se prenašajo in prelahko posplošuje. Ravno to, kar Bachelard poimenuje psihoanaliza, preiskuje potrebo po prelahkem posploševanju (Bachelard 1998, 58). V prvih dveh ovirah se lepo kaže, kako se prenaša subjektivna vednost, pridobljena prek diskurza histerika, na diskurz univerze, kjer se jo podaja kot objektivno. Tretja ovira je verbalna, kjer se uporabi neko točno določeno besedo za opisovanje novega spoznanja. Bachelard (Bachelard 1998, 75) to pokaže na primeru gobe, ki se uporablja za razne

pojave, ki so si med seboj popolnoma različni. Goba je metafora, ki le prikrije resnico stvari, ki se jo želi opisati, predvsem pa ta pojem napotuje na napačne predstave o stvari. Naslednja epistemološka ovira je enovitost in pragmatičnost spoznanja. Pri tem gre še vedno za to, da se subjektivno spoznanje podaja, kot neko objektivno. Bachelard (Bachelard 1998, 85) to oviro opiše kot predstavo homogene, harmonične, zaščitniške narave, ki tako briše vse posamičnosti in vsa protislovja. To epistemološko oviro opiše tudi Hegel, ko kritizira prav to posploševanje. To kar poimenuje preroško govorjenje, ki „/.../ se namerno drži stran od dojema in nujnosti kot od refleksije, ki da prebiva le v končnosti. Toda tako kot obstoji prazna širina, obstoji tudi prazna globina, neka ekstenzija substance, ki se zлива v končno mnogovrstnost /.../“ (Hegel 1998, 14). V tem Heglovem citatu smo se navezali tudi že na naslednjo oviro. Na substancilaizem, ki je ravno ta „/.../ ekstenzija substance, ki se zлива v končno mnogovrstnost /.../“ (*ibidem*), torej zor najbolj razpršenih in celo nasprotujočih se predstav, ki jih obesi na predmet spoznanja (Bachelard 1998, 99). Iskanje substance izhaja iz nezavednega, je užitek skopuha, torej užitek majhnega dobička, ki zahteva, da se še tako majhne stvari ohranijo (Bachelard 1998, 134). Bachelard (*ibidem*)¹³ to opiše na primeru, ko se je uporabljalo drage kamne kot farmacevtske pripravke ravno zato, ker so bili dragi in naj bi zaradi tega posedovali neke pozitivne kvalitete. V preteklosti, pa tudi v sedanosti, se rado pripisuje življenjsko energijo mrtvim predmetom, ki le-te nikakor ne posedujejo. Ta ovira je Animistična (Bachelard 1998, 154)¹⁴. Bachelard kot samostojno oviro opiše tudi mit o prebavi. Naslednja ovira, ki jo omeni pa je libido. Libido je viden predvsem kot neka nedoločna seksualnost (Bachelard 1998, 188), torej je libido le del animizma, v tem, da se pripisuje seksualnost predmetom. Najbolj znan primer, ki ga opiše tudi Bachelard (Bachelard 1998, 189) je uporaba ideje o kali ali semenu. Zadnja ovira pa je kvantifikacija, ki je nasprotna oviri enovitosti in pragmatičnosti. Ta namesto posploševanja védenja na najširše pojme, naredi ravno obratno, tu se preveč natančno matematizira; ta ovira je produkt realista (Bachelard 1998, 216-7).

Epistemološkim oviram se ne moremo popolnoma izogniti, saj so del spoznanja. Šele ko se preuči znanstvene koncepte ter njihova medsebojna razmerja, se lahko iz tega razbere razvoj teh konceptov. Prav iz tega se bo znanstveno mišljenje pokazalo kot prekoračena ovira (Bachelard, 1998: 19). Tako ni resnice brez rektificirane zmote in psihologija objektivne naravnosti je zgodovina naših osebnih zmot (Bachelard 1998, 244). Torej objektivnost dosežemo šele, ko se seznanimo s svojimi zmotami, ko na sebi

13 Opis farmacevtskih pripravkov, kjer imajo vlogo dragi kamni in podobno, Bachelard podaja prek celotnega poglavja, stran v citatu, torej 134 je le ta, kjer se to prvič pojavi.

14 Opazimo jih lahko tudi izven našega dela. Npr. v tem, da naj bi bili geni sebični, pa do tega, da se ekonomski trg vidi kot nek ekosistem. Ti primeri so le na hitro podani in niso kritično premoteni. Naj ti primeri spodbudijo bralca k svoji osebni raziskavi animizma v sodobnem svetu.

prečimo epistemološke ovire.

Pravi znanstveni diskurz je tako diskurz histerika, ki se ne upira le univerzitetni vednosti, ampak dvomi tudi v svojo pravico do abstrakcije (abstrakcije Realnega v Simbolno-Imaginarno), a je vseeno prepričan, da je abstrakcija znanstvena dolžnost (Bachelard 1998, 10). Dvom v abstrakcijo je ravno dvom v označevalca, ki se vselej izneveri in je hkrati zahteva po izboljšanju označevalca. S tem je znanstvenik vedno v iskanju pravilnejšega označevalca, počasi se bliža absolutnemu védenju, a ga vseeno ne doseže.

3.3 Barba non facit philosophum¹⁵

3.3.1 Ločitev Simbolnega od Imaginarnega

Posedovanje neke vednosti še ni dovolj, da bi bil subjekt sposoben podajati znanstveno vednost. Tudi če se subjekt aktivno postavi v diskurz univerze; torej da svojo vednost podaja kot objektivno, to ni dovolj. Šele kritični pristop do tako subjektivne, kot tudi objektivne vednosti, lahko naredi vednost za znanstveno. Ta kritični pristop ne more biti podan prek subjektivnega diskurza histerika, saj ta le podaja subjektivno kritiko neke vednosti. Le s kritičnim znanstvenim diskurzom histerika se pridobi prava znanstvena vednost.

Kritični znanstveni pristop prek diskurza histerika, se prične z dejanjem, torej s prelomom s sedanjo (subjektivno) vednostjo. Ravno to je najpomembnejši del v znanstvenem raziskovanju in ravno to je najtežje doseči. Znanstveni diskurz histerika dvomi ravno v pravico do abstrakcije Realnega v Simbolno ter hkrati ločitev Simbolnega od Imaginarnega. Objekt (realnosti) vznikne šele, ko se ga zapiše v Simbolnem, torej zapis Realnega v Simbolno (Balažic 2008, 269).

Pri Bachelardu bi Imaginarno lahko opisali kot prvo izkustvo, torej zvédenje Realnega v Imaginarno in označevanje Imaginarnega v Simbolno. Prav to pa loči znanstveni subjekt in njegov diskurz histerika od subjektivnega diskurza histerika.

3.3.2 Kraljevska pot v znanost

Najbolje se je zanesti na človeški „zdrav razum“ in iti v korak s časom in filozofijo, brati recenzije filozofskih in ostalih znanstvenih del, kake predgovore ali odstavke v letih, da s tem posameznik dobi osnovno idejo o filozofiji, znanosti in resničnosti sami (Hegel 1998, 48). Z napredkom znanosti se je pridobivanje vednosti še olajšalo. Dovolj je, da se preleti članek o neki stvari na Wikipediji¹⁶ ali pa se prebere v kaki poljudnoznanstveni knjigi - najbolje z naslovom „Kratka zgodovina vsega¹⁷“ - ali pa se

15 Brada ne naredi filozofa.

16 cf.: http://en.wikipedia.org/wiki/Georg_Wilhelm_Friedrich_Hegel za članek o Heglu.

17 Bryson, Bill (2006); *Kratka zgodovina skoraj vsega*. Mladinska knjiga založba, Ljubljana, Zagreb, Beograd, Sarajevo, Skopje, Sofija.

tega naučimo v šoli, pa se že nekritično vzame to vednost za absolutno, torej nespremenljivo. Šele ko se um spravi na dolgo pot dojemanja neke stvari, šele tedaj se lahko trdi, da nekaj vemo (Hegel 1998, 49). Predvsem se mora kritično premotriti celotna vednost, ki nam je predstavljena. Dovoliti moramo, da nas podana vednost histerizira, torej da nas sili v kritiko. Tej histerizaciji pa moramo onemogočiti, da bi nam preprečila objektivni kritični poseg v podano vednost, našo vednost in tudi v produkt teh dveh vednosti, če se proizvede. A takšno pridobivanje vednosti, ki bi se mu lahko reklo tudi oblikovanje znanstvenega duha, je naporna pot. Ta pot se subjektom, katerih namen je le pridobitev vednosti zaradi njene vrednosti, kaže kot nepotrebna. Zato se v večini primerov odločimo za uporabo prvotne ne-reflektirane vednosti.

3.3.3 Zmota kot znanstveni napredek

Ne obstaja vednost, ki bi bila napačna. Resnica sama ni nikoli že pred pripravljena in v samem iskanju resnice se lahko doseže neko napačno razumevanje. Prav ta napačnost, torej ta razlika med našim védenjem in substanco, je gonilo napredka (Hegel 1998, 32-3). Šele ko se zavedamo, da je naše védenje napačno, lahko nadaljujemo iskanje resnice. Znanstveni duh se je tako konstituiral kot kompleks rektificiranih zmot (Bachelard 1998, 243).

Spoznanje nekega objekta, torej napredovanje k le-temu, ni nekaj na sebi objektivnega (Bachelard 1998, 244). Začetno spoznanje je vedno čutno, a s tem spoznavanjem se mora prelomiti, če želimo doseči znanstveno spoznanje (*ibidem*). Čutno spoznavanje predmeta je vedno v diskurzu histerika; torej dejavnik spoznavanja je vedno subjekt. Subjekt opazuje predmet in si ga opisuje, spoznava prvine predmeta in opazuje interakcijo predmeta z drugimi predmeti. Do znanstvenega spoznanja lahko pridemo šele s kritičnim dvomom. Zato je bolje spoznati, da se motiš, kot biti prepričan, da imaš prav.

Napačnost sama nam ne pove nič o samem predmetu, vsaj neposredno ne. Napačnost nam pove le, kaj ta predmet ni. Lahko se vstopi v znanost po kraljevski poti, a takšen vstop nam ne sme preprečiti želje po tem, da nebi resnice, podane kot znanstveno vednost, preizkusili. In če je preizkus pozitiven in se tako potrdi, da je bila podana vednost pravilna, potem se ta vednost lahko proglasi za znanost. Ko je ta resnica vednosti večkrat potrjena, postane integralni del znanosti. Vseeno je potrebno to znanost preverjati in tudi zavreči, če se po ponovljenih preskusih pokaže kot napačna. Znanstvena zavest ima vedno ugovore razuma. Dvomi o posebni pravici do abstrakcije, a se hkrati zaveda, da je abstrakcija znanstvena dolžnost, končno očiščena posest mišljenja o svetu (Bachelard 1998, 10). Znanstvena zavest tako vedno išče napake in jih odpravlja ter popravlja.

Prav znanstvena zavest je absolutno védenje v tem, da reflektira prehojeno pot

védenja, ki ga poseduje. To je pravi diskurz univerze, torej to podajanje vednosti v želji, da bo le ta pripeljala do absolutnega védenja. Pot do absolutnega védenja je tako zaporedje in izmenjavanje diskurza histerika in diskurza univerze. Diskurz univerze podaja vednost, proti tej pa diskurz histerika postavi svoje teze, ki proizvedejo izboljšano vednost, ki se kot taka vključi v znanost in je tako zopet podana prek diskurza univerze.

3.3.4 Od vednosti k znanosti

Krog vednosti med podajanjem prek diskurza univerze in dvomom diskurza histerika je prav predelava vednosti v znanost. Vednost je spoj Simbolnega z Imaginarnim, znanost pa je ločitev Simbolnega od Imaginarnega in njegov spoj z Realnim. Realno samo ne tvori nobene sklenjene celote, nobenega sveta, ki bi obstajal izven naše realnosti, Realno ob-staja (Tomšič 2007, 200). Realno ob-staja v tem, da je vse okoli nas, a ga mi zaznavamo predvsem osmišljenega v Simbolno-Imaginarne označevalce.

Znanstveni diskurz, ki poteka prek diskurza histerika, s svojimi štirimi tezami maši luknje, ki nastanejo v neskladju med Realnim in realnostjo (*ibidem*). Prav to moti diskurz histerika v znanosti. Samo označevanje s Simbolnim označevalcem poteka prek diskurza gospodarja. Diskurz gospodarja pretvori nek Realni opis, torej opis nekih opaznih lastnosti stvari v golo črko, v označevalec(-gospodar) S_1 (Zupančič 2003, 121), temu opisu pa se doda še Imaginarna predstava. Diskurz gospodarja proizvede presežni užitek, tu bi ga lahko poimenovali užitek smisla, torej pokritje Simbolnega in Imaginarnega; prav to je to kar moti (diskurz) histerika. V pokritju Simbolnega z Imaginarnim se odstrani Realno. Znanstveni (histerični) diskurz pa vedno znova ločuje Simbolno od Imaginarnega in ga veže na Realno. Idealna znanost bi bila takšna, ki bi odpravila vsa protislovja med realnostjo kot Simbolno-Imaginarnimi označevalci in Realnim.

4 ZNANOST

4.1 Konec zgodovine: reprodukcija znanosti v neskončnost

4.1.1 Teorija vse-znanosti

Znanost je prepričana, da je Realno konsistentno in da je potrebno le odkriti formulo, ki bo vse povezala v nek pregleden sistem (Tomšič 2007, 201). To je seveda fantazma, ki se pretvarja, da ta konsistenca ni proizvedena s strani subjekta (Balažic 2008, 166). Realnost je Simbolno-Imaginarno ločeno od Realnega, torej je ravno označevalec ločen od označenca. To da se označevalec vedno izneveri, pa razglasha tudi teza diskurza histerika.

S to tezo diskurz histerika išče označevalca, ki se ne bi izneveril in bi popolnoma zajel Realno ter ga pretvoril v Simbolno. To iskanje idealnega označevalca, je prav želja

po poenoteni formuli, ali teoriji vse-znanosti, znanosti, ki bi zaobsegla vse. Ravno v tem se vidi želja po dosegu absolutnega védenja, ki vodi hlapca (subjekt) že od začetka zgodovine.

Iskanje smisla v realnem pa poveže diskurz histerika in diskurz univerze v znanost. Diskurz histerika proizvaja znanost, diskurz univerze pa to pretvarja v uporabno vednost. Zdi se, da je v tem res konec zgodovine. Sodobna realnost je tako skonstruirana, da se je nemogoče izogniti diskurzu univerze in njegovemu imperativu uporabnosti. Vsak subjekt ima v tej realnosti točno določeno mesto, katerega zaseda v razmerju do ostalih. Tako so v tem sistemu subjekti, katerim se s strani ostalih pripisuje označevalec-gospodar, torej so nosilci le-tega. Imamo institucije in subjekte v njih, torej ideološke pa tudi represivne aparate države, ki delujejo v imenu označevalec-gospodarja prek diskurza univerze. Torej vedo kaj delajo in delijo svojo vednost med ljudi. Vsi pa so hkrati tudi subjekti, ki so bolj ali manj interpelirani v ta sistem. Tisti manj interpelirani v ta sistem nasprotujejo sistemu in ga s tem silijo k večnemu prilagajanju, a tudi ti subjekti ostajajo trdno znotraj sistema samega. V tem sistemu pa so še znanstveniki, ki kritično motrijo celoten sistem in ga s tem deloma vzdržujejo.

Znanstvenike bi lahko proglasili za sodobne hlapce, saj se odpovejo popolni (raziskovalni) svobodi v zameno za finančno podporo. Prav s tem znanstveniki pripomorejo k vzdrževanju tega sistema. Znanstveniki v procesu raziskovanja proizvedejo veliko neuporabnega, torej razvijajo razne teorije in pristope, ki neposredno ne izboljšajo uporabnosti in produktivnosti. Toda prav ti raziskovalni pripomočki pripomorejo pri razvoju nekega končnega izdelka, ki pa ima uporabno vrednost. Znanstveniki obdelujejo stvar samo – torej neko teorijo, nek koncept o Realnem, ki ga raziskujejo. Proizvod te obdelave je neka vednost, ki se jo uporabi za proizvod nekega produkta, ki se ga potem postavi na trg, oz. se izboljša uporabnost in produktivnost proizvodnega procesa. V tej izboljšavi pa je gospodarjev presežni užitek.

4.1.2 Dvom v označevalca in nezadovoljena želja po absolutnem vedénju

Gospodar sam se pojavi le na začetku in spravi vse v tek; pozneje se pojavlja le še v obliki označevalca-gospodarja. Njegovo mesto zasede diskurz univerze, ki podaja vednost. Ta diskurz proizvede zaprečenega subjekta, subjekta v sodobni družbi, ki je bolj ali manj integriran. Ta subjekt poleg univerzitetne vednosti, poseduje tudi svojo – subjektivno vednost. Prav to vednost si želi diskurz univerze prisvojiti in s tem posplošiti ter objektivizirati, tako da bo uporabna za vse. Prisvojitve se lahko izpelje na dva načina. Pri prvem se neposredno izrabi dialektika vednost-vrednost, ki prisili subjekt v to, da dá svojo vednost v oceno. Ta prisvojitve je neposredno vodena s strani tistih, ki delujejo prek diskurza univerze. Drugega pa vodi subjekt sam. Ta način je znanstveno spoznanje, katerega subjekt doseže prek (znanstvenega) diskurza histerika.

Za priznanje tega znanstvenega spoznanja se zopet uporabi dialektiko vednost-vrednost, saj mora subjekt to spoznanje ponuditi prek diskurza univerze v obliki produkta ali vednosti. Prisvojitve znanstvenega spoznanja poteka torej tako, da znanstvenik prek (znanstvenega) diskurza histerika doseže neko znanstveno spoznanje, neko vednost, ki se jo v trenutku dosega označi z označevalec-gospodarjem. Označevalec-gospodarja se poda v želji, da v celoti opiše Realno stvari, torej da je to neko absolutno védenje o stvari. Tako proizvedeni označevalec-gospodar zasede mesto dejavnika, torej sama označitev poteka v diskurzu gospodarja, ki pa se takoj po sami označbi umakne diskurzu univerze, ki označevalec-gospodarja razglasi za vednost o Realnem, torej za realnost. Celoten znanstveni proces se tako začne znova, le da se sedaj podaja vednost (S_2), ki je utemeljena na novemu označevalec-gospodarju (S_1).

Novo spoznanje se kaže kot absolutno védenje le samo na sebi, to kar se izgubi, ko se ga vključi v znanstveni sistem vednosti. Z vsakim spoznanjem se tako začne nov spoznavni proces, s tem pa znanstveni (histerični) dvom v označevalec in nezadovoljenost želje po dosegu absolutnega védenja. Samo znanstveno raziskovanje se nikoli ne bo ustavilo in doseglo konca, temu se lahko le približuje v neskončnost. To spoznanje lahko prenesemo tudi na politični sistem, ki ni nič drugega kot produkt spoznanja v raziskovalnem delu politološke znanosti. Teorija liberalne demokracije je tako kot katerakoli druga teorija, ki se kaže kot v celoti spoznana resnica. Tudi teorija o evoluciji in teorija o velikem poku se v tem trenutku kažeta, kot bolj ali manj sprejeti za prikaz resnice, a to še ne pomeni, da se preko novih spoznanj ne bo doseglo popravkov v vseh treh teorijah. Pravega absolutnega védenja, čisto resnico o stvareh, je tako zagotovo nemogoče doseči.

4.1.3 Razrešitev dialektike vednost-vrednost

V poglavju Dialektika vednost-vrednost je bila predstavljena sinteza te dialektike – potrošništvo. Potrošništvo je bilo predstavljeno kot dokončno potrditev manka vrednosti v vednosti in vednosti v vrednosti. Po drugi strani pa dialektika vednost-vrednost še vedno ohranja drugo razrešitev (sintezo), to je doseg absolutnega védenja.

Obstoj absolutnega védenja se zdi nemogoč, zato se postavi vprašanje, kako razrešiti dialektiko vednost-vrednost, da bo iz nje izšla vednost z vrednostjo. Za znanstvene subjekte se zdi sinteza dialektike vednost-vrednost v potrošništvu nezadostna, predvsem je nesprijemljiva na podlagi histeričnih tez, saj se ravno v potrošništvu prava vrednost znanosti razvrednoti – vednost se daje v zameno za (denarno) vrednost. Delo, ki je za znanstvenika v diskurzu histerika, proizvajanje vednosti – znanosti, se v sodobnosti vidi kot dodajanje nove vrednosti (Zupančič 2003, 149). To sili znanstvenika v to, da proizvaja vednost z vrednostjo, torej uporabno vednost. Ta temelji na enačenju med bogastvom, učinkovitostjo in resnico (Lyotard 2002, 77). To so spoznali med prvo

industrijsko revolucijo; „ni tehnike brez bogastva, a prav tako ni bogastva brez tehnike“ (*ibidem*). Zato so zahtevali investicije, ki optimizirajo učinkovitost, s tem pa tudi presežno vrednost (Lyotard 2002, 78). Tako se vzpostavi kapitalistični sistem proizvodnje in uporabne vednosti, s katerim znanost postane produkcijska sila (*ibidem*).

Lyotard (*ibidem*) ta sistem opiše tako: „./ del produkta te prodaje absorbirajo fondi raziskovanja, ki je namenjeno nadaljnjemu izboljšanju učinkovitosti“. Znanost se tako uporabi kot del reprodukcije, to pozicijo znanost zaseda tudi v sodobnem političnem sistemu. Liberalna demokracija dopušča popolno raziskovalno svobodo, ki s svojimi raziskavami in odkritji izboljšuje sam sistem. Uporabnost znanosti se promovira prek fondov, ki jih omeni Lyotard. Kapitalizem financira znanstveno raziskovanje prek oddelkov v samih podjetjih, kjer se išče večja učinkovitost in ponovna komercializacija ter njune aplikacije; ali pa jih financira posredno, z ustvarjanjem zasebnih, državnih ali mešanih raziskovalnih fundacij (*ibidem*). Sistem se tako reproducira prav s tem, da vloži del kapitala v znanstvene raziskave z namenom, da ga te izboljšajo. S tem reproduciranjem se kapitalizem in liberalna demokracija kažeta kot zmagovalni par in vrh ter konec zgodovine.

Liberalna demokracija se reproducira prek znanosti same, prav zato ima šola tako pomembno vlogo v reprodukciji sistema. Šola je vložek v potencialno znanost oz. v potencialno izboljšanje učinkovitosti in ponovne komercializacije. Ravno v šolanju se pridobi neka specializacija, ki je prav neka določena znanost. Subjekt iz šole izide z neko omejeno vednostjo o točno določeni stvari. Subjekt iz šole za gostinstvo izide z znanjem o gostinstvu, iz šole za matematiko pa z znanjem matematike. Pričakuje se, da bo to znanje uporabno, torej da bo vselej vsaj vzdrževalo uporabno vrednost, če že ne izboljšalo. Znanje o gostinstvu, podaja torej predvsem kako postreči in ostale stvari, ki jih mora gostinec znati. Ne vsebuje pa znanja o računanju prek Taylorjeve vrste ali o infinitezimalnem računu. Ta specializirana znanja se lahko pridobi le v določeni šoli.

Tu lahko dokončno potrdimo Althusserjevo tezo, da je šola glavni ideološki aparat države. Saj so subjekti ravno prek nje vključeni v družbo, v kateri potem zasedejo neko mesto proizvajalca oz. prodajalca svoje vednosti in njenih proizvodov. Šola ni ideološki aparat le v tem, predvsem je ideološki aparat v tem, da ne trpi neuspeha, torej da ne trpi neučinkovitosti.

Šola, učitelj in kdorkoli, ki deluje prek diskurza univerze, nima občutka za neuspeh, ker se ima za gospodarja, oz. njegovega predstavnika, saj ravno „/k/dor poučuje ukazuje“ (Bachelard 1998, 19), torej diskurz univerze deluje v imenu diskurza gospodarja. Diskurz gospodarja pa zahteva produkcijo presežnega užitka na vseh področjih. S tem se tisti, ki delujejo prek diskurza univerze čutijo poklicane, da zahtevajo učinkovitost. Zato v šoli učitelji ne vodijo učencev k spoznanju objekta, ne

učijo o objektu, ampak presojujejo (Bachelard 1998, 214) in ocenjujejo potencialno učinkovitost. Učitelji tudi „/n/ičesar ne storijo, da bi omilili tesnobo, ki zajame slehernega duha spričo nujnosti, da korigira svoje lastno mišljenje in da stopi iz sebe, da bi našel objektivno resnico“ (*ibidem*). Tako je kritično mišljenje, torej dvom, prek znanstvenega diskurza histerika, popolnoma prepuščen subjektu samemu in je na njem, da ga izvede in kako ga izvede. Tako znanstvenik raziskuje predvsem zase in za svoj občutek povečanja vrednosti, z na novo pridobljeno vednostjo. Ta vednost se pozneje pretvori v univerzitetno in se jo podaja prek diskurza le-te. Prav v tem se to napredovanje znanstvenika, z namenom reproducirati in izboljšati svojo vednost, prelevi v reprodukcijo in izboljšanje sistema in njegove ideologije.

Znanstvenik ostaja v diskurzu univerze predvsem, ker potrebuje študenta. „Kajti znanstvenik potrebuje prejemnika, ki lahko sam postane pošiljatelj, namreč nek partner. V nasprotnem je verifikacija njegove izjave [spoznanja] nemogoča, saj umanjka kontradiktorna razprava /.../“ (Lyotard 2002, 46). Torej subjekt v diskurzu analitika potrebuje subjekt v diskurzu histerika, temu pa lahko svojo vednost poda le prek diskurza univerze.

Kapitalistični diskurz univerze ne zahteva od vseh subjektov prehod na znanstveno raven vednosti prek diskurza analitika. Od subjektov se pričakuje le reproduciranje, torej da so delavci. Ti delavci proizvajajo produkte, produkti se prodajo, z delom denarja pa se plačuje raziskovalce, ki prek diskurza analitika ta produkcijski proces kritično premotrijo in ga z novim znanjem izboljšajo. Diskurz analitika je tako omejen na znanstvenike, ki del svojega znanja pridobivajo z namenom izmenjave na trgu.

Je potrebno dialektiko vednost-vrednost sploh razrešiti v neko znanosti prijazno sintezo? Morda pa se nova dialektika, ki bo nadomestila dialektiko vednost-vrednost skriva prav njeni sintezi, potrošništvu, ki se kaže kot konec zgodovine. Antitezo potrošništvu bi lahko videli v dogodku, ko vodi popolnoma drugačno dialektiko od Heglove. Dogodek se kot antiteza potrošništva kaže kot neposlušnost diskurzu univerze, ki je interpeliran subjekt v nabiranje vrednosti brez vednosti. Ravno dogodek lahko prekine z sedanjim političnim sistemom, v znanosti pa to isto doseže dejanje.

4.1.4 Nedosegljivo absolutno védenje

Konec zgodovine se neprestano prestavlja s strani diskurza histerika, ki prek dogodkov in dejanj premika meje političnosti in znanosti. Konec zgodovine kot stanje političnosti in znanosti, je tako dokazan kot nemogoč. Obstaja pa občutek konca zgodovine, ta se podaja prek diskurza univerze v šoli, ki se podaja z namenom reprodukcije trenutnega političnega sistema.

Ta občutek se deloma razgradi že v najvišji obliki šolanja – znanstvenega raziskovanja. Vsak subjekt lahko izvede dejanje in tako napreduje v svoji vednosti,

lahko pa svoje subjektivno spoznanje poda tudi v obliki znanosti. K spoznanju, da absolutnega védenja ni mogoče doseči, veliko prispeva tudi Lacanovska psihoanaliza.

4.2 Psihoanaliza in znanost

4.2.1 Sanje realnosti

Realnost je preplet Simbolnega in Imaginarnega, ki ju skupaj drži Realno (Lacan 2007, 154). Torej Simbolno poda označevalec Realnemu, Imaginarno pa Realnemu poda podobo. Realnost je tako preplet podob in označevalcev. Realnost so nekakšne dnevne sanje, kjer subjekt deluje znotraj matrice diskurzov (Tomšič 2007, 2004). Znanost se trudi prekiniti povezanost Simbolnega in Imaginarnega in Simbolno navezati na Realno, kar se tudi zgodi, a se v samem podajanju znanosti kot vednosti na Simbolno, zopet naveže Imaginarno.

Realnost, svet v katerem živimo, je svet simptomov, torej fantazma konsistentnosti realnosti (Balažic 2008, 253). Realnost je le naveza Simbolnega in Imaginarnega, ki ju skupaj drži realno. Realnost tako ne obstaja, hkrati tudi ne obstaja subjekt, obstaja le zaprečeni (histerizirani) subjekt govornice (*ibidem*), zaprečen s predstavo o realnosti in ločen od Realnega. Edino kar obstaja je simptom (*ibidem*).

4.2.2 Sintom

Simptom pa mora zato, da bi skupaj držal subjektivno realnost postati sintom, funkcija, ki omogoča subjektivno identifikacijo (Balažic 2008, 253). Sintom je ravno to, kar nastane v dejanju. Sintom Lacan (Tomšič 2007, 214) opiše kot sintezo izkustva. To izkustvo je prav izkustvo dejanja, ko subjekt prestopi označevalec Simbolno in se prebudi v Realno. Sintom je ravno tisti člen, ki veže Realno, Simbolno in Imaginarno (Balažic 2008, 265).

Vsi skupaj tvorijo Boromejski voz. Boromejski voz je zapis, je realno Simbolno (Balažic 2008, 258). V diplomski je bil termin Boromejski voz in njegov pomen predstavljen že na samem začetku. Tu si bomo pojem Boromejskega vozla ogledali še enkrat, h temu pa dodali še razmerje med Boromejskim vozom in znanostjo.

4.2.3 Boromejski voz

V razlagi pojmov smo Boromejski voz opisali kot preplet treh registrov: Simbolnega, Imaginarnega in Realnega (Balažic 2008, 285). Boromejski voz je sestavljen iz že prej omenjenih komponent, ki pa se ne dotikajo. Balažic (Balažic 2008, 259) strukturo Boromejskega vozla opiše tako: „Realno – užitek, ne-smisel, simptom, LOM, jezik, črka, pisava (Simbolno v Realnem); Simbolno – telo, imago, Jaz, tesnoba, govor (Simbolno v Imaginarnem); Imaginarno – govornica, označevalec, \$, potlačitev.“ Sedaj lahko ločimo realno od realnosti. Realno ne tvori sklenjene celote, v tem je pravo nasprotje realnosti (Tomšič 2007, 200). Realnost je obvladana s strani

diskurzov, ki so vanjo zapisani (Lacan 2008, 11). V Boromejskem vozlu realnost zaseda področje kjer se prekrivata Simbolno in Imaginarno, ki ga zaseda tudi smisel (Lacan 2007, 156).

Realno ne tvori nobene zaokrožene celote, realnost je le Simbolno-Imaginarni označevalec čez del Realnega, ločen od njega prav prek označevalca samega. Vse skupaj pa je sintom, torej sinteza izkušnje Realnega kot simptoma. Znanost, čeprav deluje na področju Realnega in Simbolnega (Balažic 2008, 269), to Simbolno vključi v realnost, torej med označevalce Simbolnega in Imaginernega.

Znanost si kot sodobni hlapec še vedno želi doseči absolutno védenje, a če je realnost res le simptom in če je Realno nedosegljivo, se zdi to nemogoče. Realnemu se lahko le podaja neke označevalce Simbolnega, mateme (*ibidem*), ki z neko stopnjo natančnosti opišejo Realno. Realno kot celota pa se ne-le izmika opisu, ampak ne obstaja. O resnici se lahko govori le prek pol-rekanja.

4.2.4 Diskurz analitika

Psihoanaliza ima svoj diskurz prek katerega deluje, to je diskurz analitika. V diskurzu analitika se na pozicijo dejavnika postavi objekt mali a, torej presežni užitek, odpadki, manko dobi besedo, da bi proizvedel svoje lastno ime (Zupančič 2007, 151). Analitik dá analizantu, zaprečenemu subjektu (\$) besedo. Zaprečenega subjekta postavi v vlogo subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve, (Lacan 2008, 57) torej se dá besedo vednosti, ki se ne ve (Lacan 2008, 33). Prav ta vednost je pol-rekanje¹⁸. Pol-rekanje je neka Uganka (Lacan, 2008: 37) in prav to je resnica. Resnica je pol-rekanje v tem, da je nikoli ni mogoče v celoti izreči (Lacan 2008, 56). Iz izrekanja resnice vedno nekaj umanjka in ravno to je uganka. S tem, ko se izreče vednost, ki se ne ve, se razkrije njeno razmerje do objekta mali a, do presežnega užitka in s tem se le-temu poda ime.

Lacan tako diskurz analitika zapiše kot: $\frac{a}{S_2} \rightarrow \frac{\$}{S_1}$. Analitikov namen je, da razbije iluzije o Drugem, ki ve, ki ima objekt razlog želje (a) (Balažič 2008, 239). Ta Drugi, ki ve, bi se lahko podalo kot Absolutno védenje (*ibidem*), pri tem diskurz analitika sodeluje z diskurzom histerika, ki razglša nemoč gospodarja (tu Drugega). Diskurz analitika ne-le sodeluje z diskurzom histerika, ampak ga tudi umetno proizvede, saj je histerik idealni analizant (Zupančič 2007, 153).

V kakšnem razmerju je torej psihoanaliza do znanosti? Lacan (Balažič 2008, 274) trdi, da „p/psihoanaliza ni znanost. Na status znanosti lahko le čaka. Psihoanaliza je delirij, za katerega pričakujemo, da prinaša znanost. In na to lahko čakamo zelo dolgo, saj ni napredka in tisto kar pričakujemo, ni nujno tisto, kar dobimo“. Psihoanaliza ravno prek svojega diskurza zapade v osmišljanje (*ibidem*), v podajanju S_1 – označevalca-gospodarja presežnemu užitku (a). V nasprotju z diskurzom univerze pa diskurz analitika vztraja v polju ne-smisla, ki se ga oklepa užitek. Torej označevanje presežnega užitka ni podano v vse-vednosti, v vednosti, ki ukazuje zato, ker je vednost. Ampak je podano kot pol-rekanje, izrekanje vednosti, katera se ne ve.

Že Bachelard (1998, 213-4) je predlagal, da se za to, da se preseže epistemološke ovire uporabi psihoanaliza. To je utemeljil na dejstvu, da je „/.../ treba obravnavati človeka v celoti, z njegovim težkim bremenom porekla in nezavednosti; z vso njegovo zmedeno in kontigentno mladostjo, če hočemo ugotoviti razsežnost ovir, ki se zoprestavljajo objektivnemu, umirjenemu spoznanju“ (Bachelard 1998, 214). Je pa potrebno opozoriti, da je pri Bachelardu psihoanaliza izjemno širok pojem, ki ga je razumel celo bolj jungovsko kot freudovsko (Likar 1998, 272). Psihoanaliza lahko k znanosti doda predvsem rušenje Drugega, ki ve, torej nekega subjekta, za katerega se

18 Zanimivo je, da Lacan (2008: 38) kot pol-rekanje navede tudi citiranje. Torej; „jaz podam izjavo, kar pa zadeva ostalo, prepuščam vam skrb za trdno oporo, ki jo najdete v imenu avtorja“.

predpostavi, da ve. Ravno vzpostavljajanje znanosti, predvsem v šoli kot subjekta, za katerega se predpostavlja, da ve, proizvede pri subjektih občutek konca zgodovine. Ta občutek pa vpliva na to, da se znanost sprejme kot zaokrožen sistem, ki ga je potrebno le znati, kar pripelje do zaustavitve znanstvenega napredka. Ta uporaba diskurza analitika, za dekonstrukcijo trenutnega Drugega, ki ve, v imenu napredka in približevanja k absolutnemu védenju, torej absolutnemu Drugemu, ki ve, se zdi morda sprevržena. Prav zato mora psihoanaliza dekonstruirati vsako predstavo o Drugem, ki ve, s tem pa doseže, da se nikoli ne dospe do cilja, do absolutnega védenja, temu se le približuje.

4.3 Od znanosti k vednosti

4.3.1 Teorem nepopolnosti in kvantna mehanika

Če želimo podajati znanost naprej, se jo mora podati prek diskurza univerze; prek nekega meta-jezika – logike (Lyotard 2002, 73). Logični jezik, ta formalni sistem, mora izpolnjevati naslednje pogoje: konsistentnost, sintaktično popolnost (sistem izgubi svojo konsistentnost, če se mu doda aksiom), določljivost in neodvisnost aksiomov drug od drugega; a Gödel je na aritmetičnem primeru dokazal meje formalizmov, ki jih podaja logični meta-govor (Lyotard 2002, 73-4). Z Gödlovim dokazom se potrди naše spoznanje, da je resnica pol-rekanje.

Tudi prek forme logičnih sklepov se ne dospe vedno do neke čiste resnice o stvari. Naša, vsaj trenutna vednost in znanost, ne zmoreta povedati celotne resnice sveta. Trdi se lahko le, da še nismo dosegli absolutnega védenja, tega ali ga nekoč bomo in ali obstaja pa ne moremo zatrditi¹⁹.

V aritmetični logiki je Gödel razvil teorem o nepopolnosti, torej da se neprotisloven sistem ne more dokazati kot tak (Smullyan 1992, 7). Torej absolutno védenje nikakor ne more biti absolutno, saj ga pri tem omejujejo zakoni matematične logike. Ta dokaz je dokazljiv za „vsak formalni sistem, ki dovoljuje definiranje konceptov [ki dovoljujejo vpeljavo koncepta kot je dokazljiva funkcija in njena negacija] in kjer so dokazljive formule tudi pravilne“ (Hirzel 2000, 3)²⁰

Prav v tem se Gödlov teorem kaže kot pol-rekanje. Torej nikoli ne moremo resnice izreči v celoti in prav v tem smislu je nedokazljiva. Za Gödlov teorem bi se lahko trdilo, da je kot nekakšna uganka, ki vpraša „ali sem dokazljiv, če se lahko dokaže, da sem nedokazljiv?“

19 Ravno o tem kako Gödlov teorem vpliva na odkrivanje resnice in končni doseg absolutnega védenja govori tudi predavanje dr. Stephena Hawkinga, z naslovom Gödel and the end of physics (Gödel in konec fizike). Predavanje je dostopno na naslednjem URL naslovu:
<http://www.damtp.cam.ac.uk/strings02/dirac/hawking/> (zadnji dostop: 19. 9. 2009)

20 V Angleščino, HTML in razumljivejšo matematično logiko prevedeno Gödlovo delo se dobi na:
<http://www.research.ibm.com/people/h/hirzel/papers/canon00-goedel.pdf>. Zadnji dostop: 4. 7. 2009.

Ravno z nedokazljivostjo dokaj preprosto zastavljene izjave, nas napeljuje na sklepanje, da se absolutnega védenja še ni doseglo²¹. Na to se lahko sklepa iz tega, da tudi obstoj samega absolutnega védenja ni dokazljiv. Po obnašanju subjektov, kot smo ga opisali, lahko sklepamo, da obstaja, a hkrati lahko z enako gotovostjo sklepamo, da je le hlapčev umsilek. Nedokazljivost pojmov prav sili raziskovalce k odkrivanju novih in novih stvari, ki bi doprinesle k vednosti in morda na koncu pripeljale do absolutnega védenja.

Gödlov teorem, pa ni edini dokaz nedosegljivega absolutnega védenja. Na področju fizike je najbližje Realnemu prišla kvantna mehanika, ki je tako kot Gödlov teorem dokazala, da so z določljivostjo precejšnji problemi. Iz kvantne mehanike je najbolj znano Heisenbergovo načelo nedoločljivosti, ki „/.../ govori o motnji oziroma nedoločljivosti, ki jo v meritev ene lastnosti vnaša 'vdor' merilne naprave, kadar merimo drugo lastnost“ (Casti 1994, 140). Torej s tem, ko se želi izmeriti eno lastnost, kot na primer položaj, se vpliva na spremembo druge njej sorodne lastnosti, na primer hitrosti. Heisenbergovo načelo se velikokrat napačno interpretira, kot nezmožnost merjenja, saj pri meritvah nesorodnih lastnosti ni težav v natančnosti; te se pojavijo le, ko se meri dve med seboj sorodni lastnosti (Casti 1994, 141). Druga zmotna predstava je, da se elektron obnaša kot val oz. kot valovanje. Pri tej predstavi gre za znani poskus z dvema režama in sprožilcem, ki proizvajata tri tipe snovnih objektov: kroglice, vodne valove in elektrone (Casti 1994, 124). Kot rezultat tega poskusa se opazi, da se za elektrone ne more razbrati, čez katero režo so šli, ko sta obe odprti (Casti 1994, 128). Valovanje ni tu oblika elektrona, elektron je vedno delec, le da se v vzajemnem delovanju z drugimi podobnimi objekti kaže kot tip interferenčnih fenomenov, ki so značilni za valovanje (Casti 1994, 129). Položaj elektrona lahko le predvidimo v obliki valovne funkcije in šele po sami meritvi se izkaže, ali je bilo predvidevanje pravilno in je delec res bil tam, kjer je bilo največ verjetnosti, da bo (Casti 1994, 130-1).

Probleme s katerimi se sooča kvantna mehanika se lahko opiše kot probleme kvantifikacije Realnega, torej predelava Realnega v Simbolno. Realno kot tako je n celo in se tako upira matematizaciji, torej pretvorbe v matem (simbolno v Realnem)(Balažic 2008, 269). Ravno na kvantni mehaniki se najbolj razkrije probleme zajetja in razlage Realnega prek Simbolnega.

4.3.2 Diskurzi označijo Realno

Razlaga realnega prek Simbolnega pa so ravno diskurzi. V zapisovanju označevalcev Realnega sodelujejo vsi diskurzi. Diskurz gospodarja je ravno oznaka Realnega (zaprečenega) subjekta v označevalec-gospodarju (Zupančič 2003, 121). Diskurz histerika ne sodeluje neposredno v zapisovanju, ampak prek teze „označevalec se vselej

21 Glej opombo: 19.

izneveri resnici“ (Zupančič 2003, 127), zahteva nov označevalec. Diskurz univerze podaja svojo vednost, ki jo utemelji prav na označevalec-gospodarju (S_1). Diskurz analitika pa s pomočjo vednosti, ki se ne ve, pol-izreče resnico o simptomu (Lacan 2008, 46) (objektu mali a) in mu poda ime (Zupančič 2003, 151) torej ravno nek označevalec.

4.3.3 Podajanje vednosti

Od vseh diskurzov ima največji vpliv na politično konstrukcijo realnosti diskurz univerze. Ne-le, da je to pozicija modernega gospodarja (Lacan 2008, 32), temveč je to tudi diskurz, ki se ga podaja prek ideoloških aparatov države, kjer ima najpomembnejšo mesto šola (Althusser 2000, 81). Ta najbolj uspešno interpelira subjekt v neka razmerja do ostalih. Ta razmerja so seveda imaginarna, so subjektova osebna ideologija (Althusser 2000, 89). Kot osebna ideologija je le-ta prepuščena interpretaciji. Subjekt samostojno interpretira razmerja do drugih, a je ta interpretacija vseeno omejena s strani ideoloških aparatov držav, ki subjekt interpelirajo v ta razmerja. Tako si lahko nek subjekt razmerja do drugih, interpretira kot nepravična in jih želi spremeniti, nekdo drug v istem političnem sistemu pa ta razmerja vidi kot pravična; oz. taista razmerja so v nekem drugem političnem sistemu razumljena kot nepravična, ali kot pokroviteljska. Interpretacija razmerij je na subjektu, a od njegove interpelacije v nek sistem je odvisno, kako jih bo subjekt razumel.

Subjekt nima nadzora nad konstrukcijo realnosti v kateri živi, saj je vedno odvisen od drugih, ki ga interpelirajo in mu podajajo neke označevalce in do katerih je v različnih razmerjih. Subjektu je tako prepuščena le interpretacija že skonstruirane realnosti, ne pa konstrukcija realnosti same. Ti drugi (lahko, bi se jih imelo tudi za (velike) Druge, za Druge, ki vedo), kateri interpelirajo subjekt in s katerimi je v nekih razmerjih, so del neke družbe, ta družba pa deluje po nekih pravilih. Ta pravila bi se lahko označilo za diskurz gospodarja, njih podajanje in osmišljanje, pa za diskurz univerze. Realnost okoli subjekta se konstruira prek diskurzov, ki nagovarjajo subjekt in s katerimi subjekt nagovarja druge. Razmerja, ki so postavljena med subjektom in drugimi, vključijo subjekt tudi v dialektiko vednost-vrednost.

Ta dialektika sili subjekt v produkcijo vednosti in zamenjavo le-te za vrednost. To vrednost subjekt zamenja za neko drugo vednost, oz. za njen proizvod. Ta dialektika se deloma preseže z znanostjo, kjer je pridobitev vednosti same na sebi že neka vrednost, a navsezadnje se tudi to vednost zamenja za neko pravo vrednost.

4.3.4 Politična konstrukcija realnosti

Naša realnost, torej realnost, kot se kaže subjektom, je na subjektu zgrajena realnost. Ta realnost se podaja kot vednost prek diskurza univerze v šoli. S tem je realnost ideološka, torej odseva politično razmerje sil, ki vladajo v danem trenutku in na danem

ozemlju, nad ideološkimi aparati države. Realnost se subjektu kaže kot njemu notranja, a je njemu zunanja, njemu podana prek diskurza univerze.

Ta realnost vsebuje dialektiko vednost-vrednost kot svoje notranje gonilo. Prav zaradi te si želi subjekt doseči več vednosti in s tem večvrednost. Subjekt, torej hlapec z začetka zgodovine in tudi vsi njegovi potomci (S_2), si v želji po tem, da postane gospodar, umisli absolutno védenje, ki je absolutno v tem, da ga ni mogoče preseči.

V ta namen se razvije znanost, ki prek kritičnega dvomljenja pripelje do označevalca-gospodarja in s tem do kratkega trenutka, ko se zdi, da smo dosegli absolutno védenje.

Znanost ne proizvede absolutnega védenja, temveč zelo specifični približek absolutnega védenja. Še več, z Gödlovim teoremom, kvantno mehaniko in pol-rekanjem, se je pokazalo, da znanost prej dokazuje nasprotno, torej nezmožnost dosega absolutnega védenja, če že ne zanika njegov obstoj.

5 KONEC KOT NOV ZAČETEK

5.1 Zaključek

5.1.1 Uporaba metodologije za potrjevanje hipoteze in delovnih tez

To delo se je razvijalo prek nekakšne dialektike, kot so jo na Heglovi dialektiki utemeljili kritični racionalisti. Dialektika se je predvsem odvijala med (šolsko) vednostjo in znanostjo. Torej med sistemom zaključene celote, ki se jo podaja v šoli kot vednost in znanostjo, kjer nova raziskovanja odkrivajo vedno nova neskladja med teorijami in Realnim, kar pa se vedno spreminja. Za potrditev te dialektike se je postavilo koncept politične konstrukcije realnosti, nekakšnega prostora, kjer se ta dialektika odvija. Politična konstrukcija realnosti je bila razumljena kot pretvarjanje Realnega v Simbolno-Imaginarne označevalce in podajanje le-teh prek diskurza univerze, ki se podaja predvsem prek šole (ideološkega aparata države).

Iz tega koncepta se je tako izpeljala glavna hipoteza. Tu se je koncept politične konstrukcije realnosti poenostavil samo na zadnji del, torej na interpelacijo subjekta v realnost, prek ideoloških aparatov države. Prek njih ga tudi interpelira v trenutni politični sistem, s tem pa tudi v dialektiko vednost-vrednost.

Prva delovna hipoteza predpostavi, da je ta interpelacija vodena v diskurzu univerze. Subjekt se v tem razmerju postavi v diskurz histeričarke. To razmerje, ki je nekakšna dialektika, pripelje do neke vednosti s kritičnim dvomom, utemeljenim na znanstvenem spoznanju ta pa diskurz histerika pripelje do znanosti. Druga teza predpostavi, da realnost, v katero je subjekt interpeliran, od subjekta zahteva, da svojo vednost zamenja za vrednost. Ta zahteva je dialektika vednost-vrednost. In tretja, da si subjekt za preseženje dialektike vednost-vrednost umisli absolutno védenje in uporabi znanost kot način, kako absolutno védenje doseči .

5.1.2 Kratek povzetek diplomske naloge

V pregledu in kratki razlagi pojmov se je opisalo pojme na katerih temelji teorija politične konstrukcije realnosti, kot se jo je razumelo v tej diplomski nalogi. Iz te osnovne teorije se je osnovala glavna hipoteza, iz katere so se v uvodu izpeljale tri delovne hipoteze.

Najprej je bila podrobneje predstavljena kratka zgodovina diskurza univerze. V tem sklopu se je v prvem poglavju, z naslovom: Na začetku zgodovine, podalo teoretično naravno stanje, kot ga je predpostavil Hegel. Hkrati je bil predstavljen tudi izhod iz tega stanja v boju na življenje in smrt za čisti prestiž. Ta izhod se nadaljuje v dialektiki gospodar-hlapec in diskurzu, ki ga obvladuje – diskurzu gospodarja. Z vstopom v politično stanje ima vsak posameznik svojega lastnega gospodarja, kar posameznike prisili v podpis pogodbe, ki določi enega nosilca označevalec-gospodarja. Že v tem, ko se označevalec-gospodar podeli nekemu zastopniku pa se začne diskurz univerze, saj

mora gospodar znati ukazati hlapcu, za kar pa rabi vednost, ki tako izrine označevalec-gospodarja s pozicije dejavnika. Tako se v naslednjem sklopu poglavij (z naslovom: diskurz univerze in ideološki aparati države) predvsem preuči, kakšen vpliv ima to na realnost in vednost. Diskurz univerze si za podajanje svoje vednosti izmisli ideološke aparate države, najpomembnejši izmed njih pa je šola. Tu se prvič postavi ideja o koncu zgodovine kot dosegu takšne izpopolnjenosti ideoloških aparatov države, da ti le še reproducirajo ideologijo. Vse razloge za (in proti) koncu zgodovine se predstavi v posebnem poglavju.

V naslednjem sklopu poglavij se ogleda kakšno vlogo ima diskurz histerika v produkciji vednosti. V tem sklopu se prvič predstavi novo dialektiko vednost-vrednost. V naslednjih poglavjih pa je bilo opisano, kako ta dialektika vpliva na prehod iz vednosti v znanost.

V naslednjem sklopu je bila predstavljena produkcija znanosti in njen vpliv. V tem sklopu se je ogledalo tudi, v kakšnem razmerju sta psihoanaliza in znanost glede na to, da je bila Lacanovska psihoanaliza vir in teoretična opora za to diplomsko nalogo. V zadnjem poglavju se je predstavilo prehod iz znanosti, kjer se je sprejelo možnost nedoločenosti v šolsko vednost, kjer se znanstvena spoznanja predstavi kot resnice o realnosti.

S tem se je prišlo do teorije pol-rekanja, torej da se nikoli ne more podati celotne resnice oz. da je to podajanje dvoumno. Tako se je zaključilo, da obstoj in doseg absolutnega védenja ni mogoče ne zavreči, ne potrditi. Vprašanje, ki se ob tem spoznanju postavi je – ali vpliva to spoznanje na delovne hipoteze in na samo glavno hipotezo tega dela?

5.1.3 Potrditev delovnih tez

V tem delu je bilo spoznano, da se obstoj ali umislek absolutnega védenja, ne more ne potrditi ne zavreči. Kot je bilo spoznano, se subjekti v pridobivanju vednosti in transformacijo le-te v znanost obnašajo, kot da absolutno védenje obstaja, a s tem obstoja absolutnega védenja še ne moremo potrditi.

Na obstoj, oz. njegov umislek, se sklicuje tretja delovna hipoteza tega dela. Ta delovna hipoteza predpostavi, da si je subjekt za preseganje dialektike vednost-vrednost umislil znanost kot način, kako dospeti do absolutnega védenja.

V delu je bilo pokazano, da se znanost kaže, kot da je bila vzpostavljena s tem namenom, a ga zagotovo ne doseže. Še več, znanost se je specializirala na ozka področja raziskovanja, kar je v nasprotju z idejo absolutnega védenja, ki kot že samo ime nakazuje, ve vse. Poleg tega znanost na področju matematike dokaže možnost izjave, ki se je ne more ne potrditi ne zavreči, na področju fizike pa se dokaže, da se tudi z natančnim merjenjem ne more zajeti celotno Realno. To potrди tudi lacanovska

psihoanaliza s pol-rekanjem.

To delo postavi umislek absolutnega védenja v teoretični izhod iz naravnega stanja, torej v čas pred obstojem družbe. Ta čas je opisan kot teoretični pripomoček in ne nakazuje na neko pravo obdobje. Absolutno védenje (torej umislek le-tega) se v tem predpostavi za del družbe, kot nujni del političnosti kot take. Želja po absolutnem védenju, vodi subjekte prek interpelacije v diskurz univerze, v histerizacijo in proizvod neke vednosti. To vednost pa subjekti zamenjajo za vrednost, ki naj bi jim prinesla več vednosti. Želja, da bi subjekt podal absolutno védenje, pa privede do znanosti, ki se jo doseže prek znanstvenega diskurza histerika.

Obstoj znanosti ni potrebno potrjevati, prav tako kot ne njenega namena pridobivanja vse več specializirane (znanstvene) vednosti. Kar je potrebno potrjevati, je razmerje znanosti do absolutnega védenja. Tega se ne da ne potrditi, ne ovreči, lahko se le trdi, da se subjekti (tudi znanstveni) obnašajo, kot da obstaja.

Delovne hipoteze tako ni moč dokončno ne potrditi ne ovreči, saj izhajajo iz predpostavke, da sodobna družba in politika temeljita na družbeni pogodbi, kot naj bi se formirala v hegeljanskem boju na življenje in smrt za čisti prestiž. Namesto potrditve te delovne hipoteze, lahko podamo le spoznanje, da je vednost neskončna in da se (če obstaja) absolutnemu védenju lahko le približujemo v neskončnost.

Tretja delovna hipoteza se neposredno nanaša na drugo delovno hipotezo. Ta predpostavi dialektiko vednost-vrednost. Ta hipoteza se je skozi celotno delo večkrat potrdila. Dialektika vednost-vrednost se kaže v šoli, kjer subjekti znanje zamenjajo za oceno, ta menjava pa se razširi na trgu dela, kjer se vednost, predvsem *savior-faire*, zamenja za plačo. Tako kot smo to hipotezo in dialektiko, ki jo ta hipoteza predstavi, podali v tej nalogi, lahko dialektiko vednost-vrednost, ki je izšla iz sinteze dialektike gospodar-hlapec, potrdimo za pravo gonilo sveta.

Prav iz dialektike gospodar-hlapec in na podlagi *Fenomenologije duha*, razvije Lacan svoj diskurz gospodarja (Lacan 2008, 88-90). To delo izenači dialektiko gospodar-hlapec z dialektiko diskurz gospodarja-diskurz histerika. Prav tako se v tem delu pokaže, kar je dokazal že Lacan, da je bil diskurz gospodarja zamenjan z diskurzom univerze.

Prva delovna hipoteza predpostavi, da nasprotovanje med diskurzom histerika in diskurzom univerze (kar se lahko poimenuje tudi za dialektiko) privede do vednosti. To se je potrdilo. Za znanost pa je potrebno to histerično vednost vzeti kritično, utemeljeno na znanosti in paziti na epistemološke ovire, ki se pojavijo ob pretvorbi vednosti v znanost.

S tem je prva delovna hipoteza potrjena. Realnost, kot je podana prek ideoloških aparatov države, je proizvedena v razmerjih med subjekti in diskurzi, ki jih le-ti

zasedajo. Vednost je proizvedena v nekakšni dialektiki med diskurzom univerze in diskurzom histerika. Za reprodukcijo sistema je potrebno napredovanje v vednosti, kar pa se lahko doseže le prek znanosti.

Dve od treh delovnih hipotez sta torej potrjeni, medtem ko tretje ni mogoče ne ovreči ne potrditi.

5.1.4 Potrditev hipoteze

Glavna hipoteza se glasi: „Realnost je proizvedena s strani ideoloških aparatov države na subjektu in le-tega interpelira v trenutni politični sistem, s tem pa tudi v dialektiko vednost-vrednost.“. Iz nje se je razvilo tri delovne hipoteze, od katerih se je dve potrdilo, ene pa se ni moglo ne potrditi ne ovreči.

Tretja hipoteza, ta ki se je ni moglo ne potrditi, ne ovreči, predpostavlja absolutno védenje in s tem znanost, kot izhod iz dialektike vednost-vrednost. S potrditvijo te hipoteze, bi neposredno znikali nadaljnji obstoj dialektike vednost-vrednost, predvsem če bi se potrdilo, da je znanost že dosegla absolutno védenje. Sama uporabnost znanosti za doseg absolutnega védenja, še ne ovrže dialektike vednost-vrednost, še več, jo celo potrди. Ta del tretje delovne hipoteze, torej da se znanost obnaša, kot da absolutno védenje obstaja in ga želi doseči, smo potrdili, s tem ta delovna hipoteza potrди del glavne hipoteze.

Tu sta še dve potrjeni delovni hipotezi. Prva poglobi glavno hipotezo in v svojem bistvu predpostavi znanost kot tisto, ki se jo integrira v sistem ideoloških aparatov države. Znanost se podaja prek diskurza univerze, za interpeliranje subjektov in s tem reprodukcijo političnega sistema.

Druga delovna hipoteza predpostavi dialektiko vednost-vrednot kot tisto, ki od subjekta zahteva zamenjavo vednosti za vrednost. Prav ta dialektika pa je del interpelacije, ki jo ideološki aparati države izvedejo na subjektu, ko na njem skonstruirajo realnost. Prav zaradi te dialektike se je, kot je bilo nakazano v tretji delovni hipotezi, kot njen izhod razvila znanost. Ta je bila, kot je pokazala prva delovna hipoteza, uporabljana s strani diskurza univerze za reproduciranje političnega sistema.

S tem se glavna hipoteza tega dela potrди. Teorija politične konstrukcije realnosti je tako potrjena in čaka na nadaljnja preverjena v prihodnosti.

5.2 Začetek

Ta teorija, je tako kot katerakoli druga, le *pol-rekanje*. Zagotovo obstajajo še stvari, ki v tem delu niso podane, a so vseeno del politične konstrukcije realnosti. Hkrati je tudi izrekanje izjav o realnosti sami, že pol-rekanje, saj iz opisa realnosti izpade njeno bistvo. Bistvo je nedosegljivo, saj je prav to bistvo nekakšno absolutno védenje.

Ta teorija je preko tega dela predstavljena bralcem z namenom, da se o njej vodi nek kritični premislek in s tem potrdi ali zavrne še s strani drugih.

Politično konstrukcijo realnosti se lahko raziskuje preko različnih metod in teoretskih pripomočkov. Lahko bi se jo raziskovalo na legalističen način, da bi se primerjalo šolske zakonodaje različnih držav (kaj in kako se poučuje v šolah in kakšne učbenike se pri tem uporablja) oziroma kako država ali več držav ureja financiranje znanstvenih raziskav in s kakšnim namenom.

Na legalistični vidik se lahko naveže antropološki vidik, kjer bi se npr. raziskovalo, kako različne kulture razumejo realnost, in ali ima na to razumevanje vpliv neke vrste političnost, torej neka ideologija.

Hkrati so se mi ob pisanju znova in znova porajale ideje za razširitev diplomske naloge. Ena izmed takšnih razširitev bi bila poskus dokaza neobstoja absolutnega védenja prek Gödlovega teorema in navezave znanstvenega spoznanja na logiko (npr.: Popperjevo *Logiko znanstvenega spoznanja*). Drugi vidik razširitve je poglobitev v kvantno mehaniko in spontano filozofijo, ki jo znanstveniki proizvajajo, ko želijo osmisliti rezultate (kot na primer antropična načela o vesolju). Ena izmed tem, katere sem se le malo dotaknil, je kakšno je razmerje med psihoanalizo in znanostjo. Na to temo je bilo napisanih kar nekaj člankov in knjig (Znanost in realno Milana Balažica), sam pa bi se posvetil predvsem temu kakšno vlogo ima diskurz analitika.

To so le kratki namigi in ideje za nadaljnje raziskovanje vprašanja, kako je naše razumevanje realnosti politično skonstruirano. Zagotovo obstajajo še druga vprašanja, ki tu niso neposredno omenjena.

Tema, ki jo tudi nameravam obdelati, je zgodovinski obstoj konstruiranja realnosti. V tej temi se bo raziskalo, kako je bila realnost skonstruirana v preteklosti in kakšne vloge so v tej konstrukciji igrali štirje diskurzi. Tema bo morda razkrila razvoj dialektike vednost-vrednost skozi čas in njen vpliv na razvoj političnih sistemov.

S tem smo prišli do konca tega dela, a hkrati do začetka kritičnega razmisleka o njem. Kritični razmislek pa je šele začetek znanstvenega mišljenja, ki nas privede do novih spoznanj.

6 Literatura:

- Althusser, Louis. 2000. *Zbrani spisi*. Ljubljana: založba /*cf.
- Bachelard, Gaston. 1998. *Oblikovanje znanstvenega duha*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Badiou, Alain. 2004. *Ali je mogoče misliti politiko?; Manifest za filozofijo*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Balažic, Milan. 2008. *Znanost in realno*. Ljubljana: založba Sophia.
- Benton, Ted in Ian Craib. 2001. *Philosophy of Social Science: The Philosophical Foundations of Social Thought*. Basingstoke: Palgrave.
- Casti, L. John. 1994. Kako resničen je „resnični svet“. *Razpol* (8): 119-198.
- Dolar, Mladen. 1992. *Samozavedanje Heglova Fenomenologija duha II*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, Zbirka Analecta.
- Fukuyama, Francis. 1992. *The End of History and Last Man*. New York, Toronto, Oxford, Singapore, Sidney: The Free Press.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. 1998. *Fenomenologija duha*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, Zbirka Analecta.
- Hirzel, Martin. 2000. *On formally undecidable propositions of Principia Mathematica and related systems I*. Dostopno prek: <http://www.research.ibm.com/people/h/hirzel/papers/canon00-goedel.pdf> (27. september 2009).
- Lacan, Jacques. 1996. *Štirje temeljni koncepti psihoanalize*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, Zbirka Analecta.
- 2007. Sintom. *Problemi XLV* (4-5): 139-162.
- 2008. *Hrbtna stran psihoanalize*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, Zbirka Analecta.
- Lyotard. 2002. *Postmoderno stanje poročilo o vednosti*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, Zbirka Analecta.
- Miller, Jacques-Alain. 1990. Jacques Lacan: opombe h konceptu passage a l'acte. V *Beseda, dejanje, svoboda*, ur. Slavoj Žižek, 54-63. Ljubljana: društvo za teoretsko psihoanalizo.
- Smullyan, Raymond. 1992. *Za vedno neodločeno: ugankarski vodič za Gödela*. Kamnik: Logika d.o.o.

- Tomšič, Samo. 2007. Lacanovo prebujenje. *Problemi* letnik XLV (4-5): 199-236.
- Zupančič, Alenka. 2003. Štirje diskurzi v luči vprašanja presežnega užitka. *Problemi* XLI (6-8): 113-156.
- Žižek, Slavoj. 1980. *Hegel in označevalec*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- 2004. *Paralaksa za politični suspenz etičnega*. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, Zbirka Analecta.